

EL-MUHACİR'İN "MESAIL MİN FIKHİ'L- CİHAD" KİTABINDA ÖNGÖRÜLEN CİHAD ANLAYIŞININ DEĞERLENDİRİLMESİ THE EVALUATION OF THE CONCEPT OF JIHAD IN AL- MUHAJER'S BOOK OF "MESAIL MİN FİQH AL-JİHAD"

ENVER ARPA
DOÇ. DR.

ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ DİNİ İLİMLER FAK.

ÖZ

Bu makalede, siyasi Selefi akımlar nezdinde saygıyla karşılanan ve kitabı rehber edi-nilen Ebu Abdullah el-Muhacir'in "Mesail min fikhi'l- Jihad" isimli kitabında savunduğu cihad anlayışı ele alınmıştır. Makalede, el-Muhacir'in savunduğu cihad anlayışını temellen-dirmek üzere ileri sürdüğü âyet ve hadisler teker teker ele alınarak incelenmiş ve el-Muhacir'in ortaya koyduğu tutum, Kur'an'ın ve Hz. Muhammed'in tutumu temele alınarak değerlendirilmiştir. İncelemede el-Muhacir'in, görüşlerine dayanak yaptığı âyet ve hadisleri bağlamın-dan kopararak vürüd sebeplerine bakmaksızın kendi görüşleri için manipüle ettiği ve İslâm geleneğinde ben-zeri olmayan nezhur bir anlayış ortaya koyduğu görül-müştür. Kendi düşüncesine destek vermeyen tüm kesim-leri tekfir ederek düşman kategorine koyduğu ve onlarla mücadeleye giriştiği; böylece ileri sürdüğü cihad anlayı-şının, İslâm'ın öngördüğü cihad anlayışını aşarak herhan-gi bir ayırım gözetmeden sivil insanlara da yöneltilen bir silaha dönüştüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebu Abdullah el-Muhacir, Mesail min fikhi'l- Jihad, Cihad, Se-lefi, Savaş, Barış.

ABSTRACT

In this paper, the conception of jihad argued in the book titled "Masail min Fiqh al-Jihad" by Abu Abdullah al-Muhajir is analyzed, whose book is creditable and used as a reference in terms of political Salafi movements. The verses and hadiths put forth by him to base his understanding of jihad were analysed individually, and his stance in this matter is compared to that of the Qur'an and the Prophet Muhammad. In this analysis, it is clearly seen that al-Muhajir removed his reference verses and hadiths from their contexts and manipulated them for his own political interests, causing the emergence of a new understand that has never been seen in the Islamic tradition. It is identified that he considered unbeliever and categorized as enemy and fought against those who did not support his understanding, and that his understanding of jihad, which is against the understanding of jihad according to Islam, turns into a weapon aiming at civilians without discrimination.

Keywords: Abu Abdullah al-Muhajir, Masail min Fiqh al-Jihad, Jihad, Salafi, War, Peace.

Giriş

Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında Afganistan'ı işgal etmesi üzerine bölgede Ruslara karşı başlatılan savunma savaşı, bu bölgeye intikal eden bazı dini gruplar nezdinde yeni bir cihad anlayışının gelişmesine zemin hazırlamıştır. Başlatılan savunmada Ruslara karşı cihad etmek üzere Arap Yarımadasından ve başka bölgelerden buraya gelen Selefi anlayışa sahip gruplar Rusların çekilmesinin ardından ortada kalmış ve bu mücadele sırasında edindikleri savaşçı kimlikle küresel bir cihad fikrine yönelmişlerdir. Düşman olarak tanımladığı kesimlere karşı küresel ölçekte savaşmayı tek çare olarak gören bu gruplar nezdinde saygıyla karşılanan ve bu örgütlerin cihad teorisini sayılan Ebu Abdullah el-Muhacir lakaplı Mısır'lı Ali Abdurrahman el-Aliy'in *Mesail min fıkhi'l-Cihad* isimli kitabı şiddet yanlısı örgütlerin eylemlerini dayandırdığı önemli kaynaklardan biri olmuştur. Silahlı mücadeleyi tek çıkar yol olarak kabul eden bu anlayışın temsilcileri, cihad ismi altında gerçekleştirdikleri eylemlerini büyük oranda el-Muhacir'in bu kitabına dayanarak gerçekleştirmektedirler.¹ Tüm dünyada büyük bir infial uyandıran intihar eylemleri, adam kaçırma, kafa kesme, şiddet ve korku salma gibi tedhiş eylemleri el-Muhacir'in kitabından hareketle meşru görülmektedir. Küresel cihad düşüncesine sahip el-Kaide ve DEAŞ gibi grupların düşünce dünyası, diğer gruplarla ilişkileri büyük oranda el-Muhacir'in dile getirdiği bu görüşler doğrultusunda şekillenmiştir.² El-Muhacir'in bu kitabı hâlihazırda da bu grupların fikhî ve ictihadî temel kaynağı olarak kabul edilmekte ve onun belirlediği esaslar dâhilinde

¹ Hasan Ebu Heniyye, Muhammed Ebu Rumman, *Tanzîmu'd-devleti'l-İslâmiye* (Amman: Friedrich Ebert Stiftung yayını, 2015), 26.

² Bkz. Ebu Heniyye, Ebu Rumman, *Tanzîmu'd-devleti'l-İslâmiye*, 32.

hareket edilmektedir.³ Bu eğilime mensup bazı örgütler tarafından işlenen şiddet içerikli eylemler, dini yönden herhangi bir incelemeye tabi tutulmadan doğrudan İslâm'a mal edilmekte ve onun hakkında olumsuz bir algı oluşturulmaktadır. Oysa barış ve esenliği esas alan İslâm'ın bu tür eylemlere cevaz vermediği bilinmektedir. Kin ve nefret uyandıran bu eylemlerin İslâm'a mâl edilerek bir karalama kampanyasına dönüştürülmesi büyük bir haksızlıktır. Bu haksızlığın ortaya konulması önem arz etmektedir. Ancak özellikle dilimizde henüz bu anlayışın eylemlerine delil olarak öne sürdüğü âyet ve hadisleri inceleyerek bu hususu ortaya koyan yeterli çalışmalar yapılmış değildir. Bahsi geçen gruplar hakkında yapılan çalışmalar daha çok onların siyasî ve idarî yönleriyle ilgili değerlendirmelerden ibaret olmuştur. Biz bundan dolayı bu çalışmada el-Muhacir'in bu kitabını esas alarak bu konuda bir değerlendirmede bulunmayı, özellikle delil olarak öne sürülen âyet ve hadisleri inceleyerek durumu ortaya koymayı zaruri gördük. El-Muhacir'in kitabındaki meseleleri değerlendirmeye geçmeden önce bu konuya bir zemin teşkil etmesi açısından önemli olduğunu düşündüğümüz İslâm'ın cihad konusundaki yaklaşımının kısaca anlatılmasında yarar bulunmaktadır.

1. İslâm'a Göre Cihad

Sözlükte katlanmak, zorluk, güç ve kuvvet gibi anlamları bulunan cihâd kelimesi, "İstenileni elde etmek için zorluğa katlanmak, sıkıntılara dayanmak, güç ve kuvvet kullanmak" gibi anlamlara gelmektedir.⁴ İslâmî literatürde ise, "İslâm'ı öğrenip ona göre yaşamak, insanlara tebliğ etmek için çaba sarf etmek, İslâm'a ve Müslümanlara yönelik tehlikelere karşı savaşmak" gibi anlamlarda kullanılmıştır. Rağıb el-İsfahanî (ö.502h) cihadı şöyle açıklamıştır: "Cihad, düşmana karşı savunma yapmak üzere elden gelen tüm çabayı sarf etmektir. Üç tür cihad vardır: Açık düşmana karşı cihad, şeytana karşı cihad ve nefse karşı cihad."⁵ Bu açıklamaları ve cihad kelimesinin Kur'ân'daki kullanımlarını dikkate aldığımızda onu şöyle tanımlamamız mümkündür:

"İnsanı hak yolundan saptırmaya çalışan şeytana, Allah'ın emir ve yasaklarından alıkoymaya çalışan nefse ve İslâm'a ve Müslümanlara açıkça düşmanlık yapıp saldıranlara karşı gerekli maddi ve manevi çabayı sarf etmek." İslâm âlimlerinin kahir ekseriyeti bu tanımda geçen kapsam husu-

³ Ebu Heniyye, Ebu Rumman, *Tanzîmu'd-devleti'l-İslâmiye*, 33.

⁴ Bkz. el-Fiyruzâbâdî, *el-Kamusu'l-muhît*, 2. baskı (Beyrut: Muessesetu'r-Risale, 1987) 351; Cevherî, *es-Sıhah Tacu'l-Luğa ve Sıhahu'l-Arabiyye*, thk. Ahmed Abdulğafur Attar, 4. baskı (Beyrut: Daru'l-İlmi li'l-Melayin, 1990), 2:460.

⁵ Bkz. Rağıb el-İsfahanî, *el-Mufredat fî Garibi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Seyyid Keylanî (Beyrut: Daru'l-Ma'rife t.y.), 101.

sunda mutabık olsalar da⁶ her eğilim onun kendi amaçlarına hizmet eden yönüyle öne çıkarmıştır. Sözelimi fıkıhçılar daha çok savaş cihadı üzerinde dururken tasavvufçular onu nefsi emmareyi yenme çabası olarak görmüşlerdir.⁷ Savaşı tek çıkar yol olarak gören günümüzdeki Selefi gruplar ise onu neredeyse silahlı savaşla özdeş hale getirmişlerdir.

Kur'an'da cihad ile ilgili kelimeler, bağlamlarına göre tüm bu manalarda kullanılmıştır. Mekke döneminde inen iki âyette⁸ cihat kelimesi "Kur'an'ın öncülüğünde Allah'ın dini için mücadele etme ve Allah yolunda savaşa hazırlık yapma" anlamında kullanılmıştır. Medine döneminde inen âyetlerin büyük bölümünde "Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olarak yaşama çabası", bir kısmında ise doğrudan "savaş" anlamında kullanılmıştır.⁹ Müslümanlara yönelik saldırıların önlenmesi, tebliğin önündeki engellerin kaldırılması için savaşa başvurulması daha çok *kitâl* kelimesiyle ifade edilmiştir.¹⁰ Topyekûn savaşa çıkılması ise *nefir* kelimesiyle emredilmiştir.¹¹

Müslümanların henüz bir devlet yönetimine sahip olmadığı Mekke döneminde Hz. Peygambere müşriklerle en güzel şekilde mücadele edilmesi emredilmiş ve savaşa müsaade edilmemiştir. Hz. Peygamberin bir devlet otoritesi geliştirdiği Medine döneminin ikinci yılında "*Kendilerine savaşılanlara (müminlere) zulme uğramış olmaları sebebiyle (savaş konusunda) izin verildi.*" (Hac, 22/39) âyeti indirilerek Müslümanların maruz kaldığı baskı ve zulümleri engellemek üzere müşriklerle savaşa izin verilmiştir.¹² Müslümanların bundan sonra artık bu konuda gevşek davranmamaları istenmiştir.¹³ Ondandır inen âyetlerde ise İslâm'ın insanlığa tebliğ edilmesi sırasında inkârcılar tarafından ortaya konulan engellerin yok edilmesi, İslâm'a ve Müslümanlara yönelik saldırıların ortadan kaldırılması için müminlerin mallarıyla ve canlarıyla cihat etmeleri emredilmiştir. İnsanların istediği zaman herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmadan İslâm'a girebilme-

⁶ Bkz. Mukatil b. Süleyman el-Belhî, *el-Vucuh ve'n-Nezair fi'l-Kur'ani'l-'azim*, thk. Hatem Salih ed-Damin (Bağdat 2006), 119; el-İsfahani, *el-Müfredat*, s. 101; Ahmet Özel, "Cihad", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları 1993), 7:527.

⁷ Özel, "Cihad", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 7:527

⁸ Furkân, 25/52; Ankebût, 29/69.

⁹ Mesela Tevbe, 9/41, 44, 81, 86.

¹⁰ Bkz. mesela Bakara, 2/190, 191, 193, 216, 217, 244, 246; Enfâl, 8/39, 65; Âl-i İmrân, 3/166-167; Nisâ, 4/74, 75, 76, 77, 84, 90; Tevbe, 9/13, 14, 15, 29, 36, 111, 123.

¹¹ Tevbe, 9/38, 39, 41.

¹² Bkz. Ali b. Ahmed el-Vahidî, *Esbabu nuzuli'l-Kur'an*, thk. Kemal Besyuni Zeğlul (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1991), 318; Taberî, *Camiu'l-Beyan an te'vili âyi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî (y.y. Daru Hicr, 2003), 16:573; İbn Ebu Hatim, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-âzim*, thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib, Mektebetu Nizar Mustafa el-Baz (Mekke 1997), 8:2496.

¹³ Nisâ, 4/77; Bkz. Vahidî, *Esbab-ı nüzul*, 170-171; Taberî, *Camiu'l-beyan*, 7:230.

si için uygun ortamın sağlanması müminlere bir görev olarak yüklenmiştir. İslâm'ın muhafazası, İlahi emirlerin insanlara ulaştırılması, Allah'ın müminlere yüklediği önemli bir görev olarak tanımlanmıştır. Müminler buna engel çıkaranlarla gerektiğinde savaşmak dâhil her türlü mücadeleyi vermekle sorumlu tutulmuşlardır.¹⁴

2. El-Muhacir'in Cihad Anlayışının Değerlendirilmesi

El-Muhacir'in *Mesâil min fıkhi'l-cihad* isimli kitabının içerdiği meselelere ve bu meseleler ışığında kurulan örgüye baktığımızda şöyle bir tabloyla karşılaşırız: Dünya, dâru'l-küfr ve dâru'l-İslâm olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. İslâm'ın hükümlerinin geçerli olduğu yer İslâm diyarı, diğer bütün yerler ise küfür diyarıdır. Müslümanlar ile küfür ehli arasında öteden beri süregelen bir mücadele söz konusudur. Ona göre İslâm devletini kurmak, buna karşı gelen düşmanı yıldırmak ve İslâm'a boyun eğmelerini temin etmek için cihad etmek farzdır. Zira Cenab-ı Allah, "Fitne tamamen yok edilinceye ve din de yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Şâyet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur" (Enfâl, 8/39)¹⁵ buyurmuştur. Dolayısıyla kâfirler fitne hali olan dinlerini bırakınca ve Allah'ın dini yeryüzünde hâkim oluncaya kadar onlarla savaşmak farzdır. El-Muhacir, âyette geçen "fitne"yi küfr olarak kabul etmiş ve yeryüzü küfürden arınıncaya kadar Müslümanlara cihad etmenin farz olduğunu iddia etmiştir.¹⁶

Bu âyet-i kerime, el-Muhacir'in cihad anlayışında merkezi bir konumda bulunmaktadır. O, savunduğu cihad fikrini delillendirmek amacıyla kitabında bu âyeti defalarca zikretmiştir. Oysa bu âyetin, şirk veya inkâr içerisinde bulunan tüm insanların yeryüzünden yok edilmesini gerektirecek bir hükme delaleti kati değildir. Kati olmayan bir delille bu denli ağır bir hüküm ortaya konması ichtihad usulüne aykırıdır. Zira fitne kelimesi çeşitli anlamlara gelmektedir ve onu şirkle sınırlandırmak için yeterli sebep bulunmamaktadır. Lügatlerde bu kelimenin, bir şeye aşırı bağlanmak, günah, küfür, azgınlık, sapıklık, rüsvalık, mal, evlat, birisini azdırmak, iç ihtilaf ve kargaşa, kavga, vb. anlamlara da geldiği ifade edilmektedir.¹⁷ Kelimeye şirk ve küfür manası veren müfessirler bulunmakla birlikte¹⁸ bu konuda müfessirler arasında bir ittifak söz konusu değildir. Nitekim tabiiinden 'Urve b. Zubeyr, âyette geçen fitneden amacın, müşriklerin vahyin tebliği-

¹⁴ Tahrîm, 66/9; Tevbe, 9/123.

¹⁵ Ayrıca Nahl, 16/10; Bakara, 2/190, 193, 194; Mümtehine, 60/9; Tevbe, 9/13, 73.

¹⁶ Ebu Abdullah el-Muhacir, *Mesâil min fıkhi'l-cihad*, t.y.y, 33.

¹⁷ Bkz. Abdurrauf el-Mısırî, *Mu'cemu'l-Kur'an* (Beirut, 1948) 2:71; el-Fiyruzâbâdî, *el-Kamusu'l-muhît*, 2. baskı (Beirut: Muessesetu'r-Risale, 1987) 1575.

¹⁸ Bkz. Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Camiu'l-beyan*, 3:299.

ne çıkardığı engeller olduğunu söylemiştir.¹⁹ Kur’ân’ın inanç hürriyeti konusundaki genel yaklaşımını göz önünde bulundurduğumuzda kelimenin bu manada tefsir edilmesinin daha isabetli olacağını söylemek mümkündür. Zira dinin insanlara ulaştırılmasına engel olanlara, bu konuda düşmanlık yapanlara karşı mücadele etmek kabul edilebilir bir durumdur. Ancak ileride detaylı olarak anlatacağımız üzere tebliğ edilen dini kabullenme konusunda insanların bir zorlamaya tabi tutulması İslâm’ın öngördüğü bir husus değildir. Tebliğ edilen kişi sırf dini kabul etmediği için öldürülemez. Âyette geçen, “din sadece Allah’a ait oluncaya kadar savaşılmaması” emri daha önceki âyetlerde gerekçelendirilmektedir. Âyeti yalnız başına değil bağlamı içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. Onu bağlamından kopararak yalnız başına aldığımızda, sanki hiçbir gerekçe olmadan dinin tüm dünyada zorla hâkim kılınması gerekliymiş gibi bir sonuca varmak mümkündür. Oysa âyeti diğer âyetlerle beraber okuduğumuzda, verdiği emrin böyle olmadığı anlaşılmaktadır. Önceki âyetlerde şöyle buyurulmaktadır: “Size karşı savaş açanlara siz de Allah yolunda savaşın. Sakın aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez. Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne adam öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Haramda onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası budur. Eğer onlar vazgeçerlerse Allah Gafûr ve Rahimdir. Fitne tamamen yok edilinceye ve din sadece Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Şâyet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur.” (Bakara, 2/190-193) Âyeti bağlamı içerisinde okuduğumuzda; saldırgan ve fitneci kâfirlere karşı emredilen bir savaş durumunu anlattığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Aynı mealde olan Enfal suresi 39. âyet de Bedir savaşında nazil olmuş ve oradaki savaş ortamını resmetmiştir. Bu âyetler genel bir hüküm koymak için değil savaş ortamına mahsus özel bir durumun hukukunu belirlemek üzere nazil olmuştur.²⁰

Kitapta geçen meseleler incelendiğinde el-Muhacir’in cihad anlayışının daha çok kendi dışındakileri tekfir ederek dışlama, öldürme, mallarını ve mülklerini tahrip ederek yok etme düşüncesi üzerine inşa edildiği görülmektedir. Şimdi bu örgüyü kurmak üzere işlediği meseleleri inceleyelim.

2.1. Dâru’l-Harb ve Dâru’l İslâm

El-Muhacir, cihad sistematiğini temellendirmek için önce dünyayı kategorik bir sınıflandırmaya tabi tutmaya ihtiyaç duymuştur. Hz. Muhammed

¹⁹ Fahrettin Razî, *Mefatihü'l-gayb* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1981), 15:168.

²⁰ Bkz. Ahmet Keleş, “...Savaşmakla emrolundum.” Hadisi Örneğinde Hadislerin Tasnifi Problemi, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 4, sy, 2 (2004) 50-54.

diğer peygamberlerden farklı olarak tüm insanlığa gönderilen evrensel bir resuldür; onun getirdiği din tüm insanlık için uyulması gereken hükümler içermektedir. O, Mekke’de İslâm’ın temellerini atmış ve Medine döneminde İslâm bir otoriteye dönüşerek devletleşmiştir. Bu devlet, hâkimiyeti altındaki yerlerde İslâm ahkâmını uygulayarak buraları İslâm diyarına dönüştürmüştür. El-Muhacir’e göre artık bundan sonra Müslümanların bu devlete hicret etmeleri ve onu desteklemeleri farz olmuştur. Ancak insanların bir kısmı ona uymuş bir kısmı ise uymamıştır. Böylece dünya iki kısma ayrılmıştır: İslâm diyarı ve küfür (harb) diyarı. Kâfirler arasında çeşitli farklar bulunsa da netice itibarıyla onların hepsi aynı kategoridedir. O, bu ayrım anlayışını desteklemek için Hz. Peygamber’in “Mekke’nin fethinden sonra hicret bitmiştir; ancak cihad ve niyet devam ediyor”²¹ ifadesini kullanmakta, Mekke’yi fethettikten sonra burası da İslâm diyarına dönüştüğü için buradan Medine’ye hicreti önlemek üzere artık hicrete gerek kalmadığını ancak cihad veya küfür diyarından uzaklaşmak niyetiyle hicret etmenin devam edeceğini söylemektedir. Diğer yandan o, İbn Hacer, Tiybî, İbn Arabî, Beyhakî gibi âlimlerin zikrettiği konuyla ilgili bazı görüşlerini de kendi görüşlerini desteklemek amacıyla kullanmıştır. Ve bu görüşlerden de hareketle açıkça dünyanın İslâm diyarı ile küfür ve harb diyarı olarak ikiye ayrıldığını iddia etmektedir. Ona göre bu taksimatın günümüze kadar böylece devam ettiği dinin zorunlu olarak bilinen hükümlerinden de biri olmuştur.²² Öyle ki el-Muhacir’e göre bir ülkenin halkının çoğunluğu Müslüman olsa da uygulanan hükümler İslâmî olmadığı sürece orası Dâru’l-harb’dır.²³

El-Muhacir’in bu taksimatı temellendirmeye çalışmasının sebebi şunu ortaya koymaktır: Bu taksim ile günümüzde de İslâm ahkâmının uygulanmadığı topraklar Dâru’l-harb toprakları kabul edilecek ve oralarda yaşayanlar ya İslâm’ın hâkimiyeti için çalışacaklar ya da onlarla savaşılması gerekecektir. Böylece o, peş peşe sıraladığı görüşlerden sonuç itibarıyla şöyle bir hüküm çıkarmıştır: Âlimlerin, ihtilafsız olarak Dâru’l-küfr olan toprakları Dâru’l-harb olarak isimlendirmeleri, nerede olurlarsa olsunlar Müslümanlarla kâfirler arasındaki ilişkinin mahiyetinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Müslümanlara düşen İslâm’a boyun eğmelerini sağlamak üzere onlarla harb etmektir. Yeryüzündeki herkes, Allah’ın hükümlerine tabi

²¹ Muhammed b. İsmail el-Buharî. *Sahih-i Buhari*, nşr. Ebu Suheyb el-Kuremî (Riyad: Beytu’l-Efkâr ed-Devliyye, 1998), “Menâkıbü’l-Ensâr”, 45, “Cihâd”, 1, 27, 184; Hüseyin Müslim, *Sahih-u Müslim*, nşr. Ebu Suheyb el-Kuremî (Riyad: Beytu’l-Efkar ed-Devliyye, 1998), “Hac”, 445, “İmâret”, 85. Ayrıca bkz. Muahammed b. İsa et-Tirmizî, *Sünenü Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir vd. (Beirut: Dâru İhyai’t-Turasi’l-Arabî, t. y), “Siyer”, 32.

²² el-Muhacir, *Mesâil*, 16.

²³ el-Muhacir, *Mesâil*, 18.

olarak veya anlaşmada bulunarak ona uymak zorundadır.²⁴ El-Muhacir, kendi görüşünü desteklemek amacıyla bununla ilgili gördüğü ve zikrettiği bazı hadislerden ve âlimlerin görüşlerinden sonra da şöyle der: “Fukahâ, ittifakla kâfirlerin üzerine yürümenin ve Müslümanlara herhangi bir eziyette bulunmamış olsalar bile buldukları topraklarda onlarla savaşmanın –mübah değil- vacib olduğunu beyan ve nakil etmişlerdir.”²⁵

El-Muhacir’in yaptığı Dâru’l-harp ve Dâru’l-İslâm tarifleri konusunda genel olarak bir konsensüs söz konusu olmadığı gibi onunla aynı akımda buluşan cihatçılar arasında da bir görüş birliği bulunmamaktadır. Savaş cihadını savunan Selefilğin önemli teorisyenlerinden biri sayılan Ebu Musab es-Surî, *Davetu’l-mukavemeti’l-İslâmiyye el-‘alemiyye* isimli kitabında “İslâm diyarı”, “küfür diyarı” ve “özel statülü diyar” olmak üzere üçlü bir taksimat öngörmüştür. Surî, özel statülü diyarı, “Halkı hâlâ Müslüman olan, önceden İslâm diyarı iken sonradan küffarın hükmünün uygulanmaya başladığı diyar” olarak tarif etmiştir.²⁶ İmâm Kâsânî ise daha farklı bir tanıma giderek muhtevayı oldukça farklılaştırmıştır. Şöyle demektedir: «Dârın İslâm ve küfre izafesinden kasıt, bizzat İslâm veya küfrün mahiyeti değil, emniyet ve korkudur. Eğer emniyet müminlere, korku da kâfirlere mutlak manada ait ise o belde Dâru’l-İslâm’dır. Korku müminlere ait ise orası Dâru’l-küfür’dür. Hüküm, emniyet ve korkuya bağlıdır.»²⁷

El-Muhacir, İslâm hukukçuları tarafından Müslümanlarla gayr-ı Müslimler arasındaki ilişkilerin mahiyetini belirlemek üzere geliştirilen bu kavramlar üzerinden bir ayırtırmaya giderek öngördüğü cihadı temellendirmeye çalışmıştır. Kaynakları incelediğimizde onun bahsettiği gibi bir ittifakın söz konusu olmadığını görmekteyiz. İslâmî kaynaklarda “Savunma Cihadı” ve “Talep Cihadı” olmak üzere cihadın iki türünden bahsedilmektedir. Savunma cihadı; düşmanın saldırılarına karşılık vererek vatani, dini, toprağı ve namusu savunmak, talep cihadı ise dini yaymak için düşman topraklarına giderek onlarla savaşmak şeklinde tarif edilmiştir. Savunma cihadının farziyeti konusunda ittifak halinde olan âlimler ve fakihler talep cihadı konusunda ise ihtilafa düşmüşlerdir. Kimisi onu caiz gördükten kimisi buna karşı çıkmıştır.²⁸

El-Muhacir’in bu taksimat üzerinden geliştirdiği cihad anlayışının İslâm’ın temel değerleriyle uyuşmadığı açıktır. İslâm’ın amacı insanları

²⁴ el-Muhacir, *Mesâil*, 23.

²⁵ el-Muhacir, *Mesâil*, 25.

²⁶ Bkz. Ebu Musab es-Surî, *Davetu’l-mukavemeti’l-İslâmiyye el-‘alemiyye* (y. y. 2004) 937.

²⁷ İmâm Kâsânî, *el-Bedâiü’s-Sanâi’i* (Beyrut 1974), VII:131.

²⁸ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Ahmed er-Ramh, *el-Cihadu’l-‘âlemi ed-devaf’î ve’l-meâlat* (y.y. Merkezu Harmun li’d-Dirasati’l-Muasıra, 2016), 3 (2 nolu dipnot); Özel, “Cihad”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 7: 528-529.

kategorize ederek yok etmek değil, yeryüzünde barış ve güvenliği tesis etmektir. Barış ve esenliğe verdiği kıymetin bir tezahürü olarak Yüce Allah, Kur'ân'ı Kerim'de barış ortamının temini için çeşitli prensipler vaz etmiştir. İslâm, esas itibariyle cari hukuka uymak kaydıyla farklı dinlere mensup olsalar da tüm insanların birlikte yaşayabileceklerini öngörmüştür. Savaş ortamında bile düşmanın barış önerilerine olumlu yaklaşılmasını, zulüm ve haksızlıklarından vazgeçerlerse onlarla barış yapılmasını emretmiş ve "Eğer onlar barış yapmaya yanaşırlarsa sen de ona yanaş" (Enfâl, 8/61) buyurmuştur. Kur'ân, farklılıkların doğal olduğunu kabul etmiş, dillerin ve renklerin farklı olmasını Allah'ın varlığının delillerinden saymıştır: "Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda bilenler için ibretler vardır." (Rûm, 30/22) Başka bir âyette ise "Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapardı." (Hûd, 11/118) buyrulurken insanların farklılıklarının ilahi hikmetin bir parçası olduğu vurgulanmıştır.

Hucurât suresinde ise "Ey insanlar! Şüphe yok ki, sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınmanızdır." (Hucurat 49/61) buyrulmuştur. Âyet-i kerimde bu farklılıklarla birlikte bir arada yaşama durumu zımnen kabul edilmiştir. Kimse farklı bir dine veya ırka veya topluluğa mensup olduğu için bu haktan mahrum bırakılamaz. "İnsanların birlikte yaşama ihtiyacı yaratılıştan gelen bir özelliktir ve bu aynı zamanda psikolojik olduğu kadar, sosyal ve iktisadî bir gereklilikten de kaynaklanmaktadır. Fertlerin huzur ve güven ortamında bir arada yaşayabilmesinin ön şartı da bireyler arasında sevgi, saygı, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve kardeşlik bilincinin oluşmasıdır."²⁹

2.2. İman Etmedikçe Kimse Masum Olamaz

El-Muhacir'in cihad sistematığının önemli ayaklarından biri, Müslüman olmayanların direkt düşman kategorisine alınarak hedefe konulmasıdır. Ona göre iman etmemiş kim olursa olsun eğer Müslümanlarla yaptığı bir anlaşma ile devletin himâye ve güvencesi altına girmemişse kanı ve malı helaldir. O, bu görüşünü Kur'ân'dan zikrettiği bazı âyetlere ve hadis-i şeriflere dayandırmaya çalışmıştır. Ona göre Tevbe suresinin ilk âyetleri (1-3) indikten sonra yeryüzünde insanlar artık Müslümanlar, zimmet, sulh ve eman verme yoluyla anlaşma yapılanlar ile bunların dışında kalanlar olmak üzere üç sınıfa ayrılmıştır; ilk iki sınıfın kanı ve malı haram, onların dışında kalanların ise helal olmuştur. Çünkü Cenab-ı Allah bu âyetlerin ardından gelen âyet-i kerimde "Haram aylar çıkınca bu Allah'a ortak koşanları ar-

²⁹ Birlikte Yaşama Olgusu ve Rahmet Peygamberi, <https://www.mumsema.org/sizden-gelen-sorular/276936-birlikte-yasama-hukuku-hakkinda-ayet-ve-hadisler.html>

tık bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetleyin. Eğer tövbe eder, namazı kılıp zekâtı da verirlerse, kendilerini serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.” (Tevbe, 9/5) buyurmuştur. El-Muhacir’e göre âyet-i kerimede geçen öldürme hükmünün sebebi onların müşrik veya kâfir olmalarıdır. Yani hükmün illeti şirk ve küfür olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla her müşrik kâfir, muharip olarak kabul edilmiş ve öldürülmesi gerektiği iddia edilmiştir. El-Muhacir’e göre âyet-i kerimede geçen “Eğer tövbe eder, namazı kılıp zekâtı da verirlerse, kendilerini serbest bırakın” ifadesi de bu hususu desteklemektedir. Yine ona göre aynı surenin 29. âyeti de bu hükmü teyid etmektedir. O, âyette geçen: “Kendilerine kitap verilenlerden Allah’a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah’ın ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini din edinmeyen kimselele, küçülerek (boyun eğerek) kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın” ifadesini küfür ehli içerisinde sayılan Ehli Kitap olanlar da kitaplarının hatırı için ya Allah ve Resulüne iman edip onların koyduğu hükümlere tabi olacaklar ya da cizye ödeyerek bu zillet haliyle canlarını ve mallarını koruma altına alacaklar³⁰ şeklinde yorumlamaktadır.

Delil olarak öne sürdüğü bir başka âyet ise şudur: “Ey iman edenler! Kâfirlerden yakınıızda olanlara karşı savaşın ve onlar sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki Allah sakınanlarla beraberdir.” (Tevbe, 9/123) Aynı hususa işaret eden Bakara suresinde ise “Onları nerede yakalarsanız öldürün. Sizi çıkardıkları yerden (Mekke’den) siz de onları çıkarın. Zulüm ve baskı, adam öldürmekten daha ağırdır. Yalnız, Mescid-i Haram yanında, onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Sizinle savaşarlarsa (siz de onlarla savaşın) onları öldürün. Kâfirlerin cezası böyledir.” (Bakara, 2/191) buyurulmuştur.

El-Muhacir’e göre bu âyetlerden çıkan sonuç şudur: Savaşın sebebi onların küfür içerisinde olmalarıdır. Onlarla savaşmanın sebebi olarak; şirk ve dini inkâr etmek zikredilmiştir. Dolayısıyla İslâm’ı din olarak kabul etmeyen herkesin kanı ve malı helaldir. Bunun tek istisnası Müslümanlardan bahsi geçen şekillerde güvence alanlardır.³¹ Ancak o, delil olarak zikrettiği âyetlerde ciddi bir istidlal hatasına düşmüştür. Tevbe suresinin 5. âyetini delil getirirken bir önceki âyette konulan istisnayı dikkate almayarak kayıtlı olan bir hükmü kayıtsız hale getirmiş, muhatabı genelleştirmiştir. Yani âyet, ahitlerini bozan müşriklerden bahsederken o, bu kaydı göz ardı ederek hükmü genelleştirmiş ve tüm müşriklere teşmil etmiştir. Oysa sure müşriklerle yapılan anlaşmaların geçerli olduğu bir dönemde müşriklerin Müslümanlara ihanet ederek anlaşmalarını bozmaları ve arkalarından iş çevirme-

³⁰ el-Muhacir, *Mesâil*, 31.

³¹ el-Muhacir, *Mesâil*, 32.

leri üzerine Müslümanların alması gereken tedbirleri vazetmek üzere indirilmiştir. Âyette verilen öldürme emrinin sebebi Kureyş müşriklerinin anlaşmalarını bozmaları ve Müslümanların aleyhine faaliyetlerde bulunmalarıdır.³² Anlaşmalarına sadık kalanlar ise 4. âyette bundan ayrı tutulmuşlardır. El-Muhacir ise âyette geçen öldürme emrinin sebebi olarak anlaşmayı bozmayı değil şirk ve küfür içinde olmayı kabul etmiştir.

Bağlamı dikkatle incelediğinde âyette, haram aylar bittikten sonra müşriklerin artık sıkı bir şekilde takip edilmelerinin gereğine işaret edildiği görülmektedir. Zira kendilerine verilen süreden sonra hâlâ müşrik olarak kendileri için yasak kılınan bölgede durmaya devam etmeleri, savaşı tercih ettikleri anlamına gelmektedir. Savaşı kabul etmeleri halinde ise onlarla savaşılmaması ve buldukları yerde öldürülmeleri kaçınılmaz hale gelir. Zira savaş ortamında savaş kuralları geçerli olur. Bu aşamada artık onlara müsamahalı davranılması kâbil değildir. Kâbe artık İslâm'a mal olmuştur ve orada sadece İslâm'ın öngördüğü tevhid anlayışı geçerli olacaktır. Bunun temin edilmesi için gereken tüm tedbirlerin alınması tabiidir. Müşriklerin artık burada söz sahibi olmaları, istedikleri şekilde davranmaları, kendi dinî ritüellerini tatbik etmeleri, Kâbe'de İslâm'a göre uygun olmayan ibadetlerde bulunmaları kabul edilemez.³³ Onlara burada yaşamaya devam etmelerine izin verilmesi, Kâbe'nin tekrar şirke bulaştırılması tehlikesini beraberinde getirecektir. Bu yüzden müşriklerin sıkı bir takibe alınmaları, bu konuda gevşek davranılmaması tembih edilmiştir.

Dikkat edilirse âyette ölüm tek seçenek olarak da sunulmamıştır. Öldürme her ne kadar ilk sırada zikredilmiş olsa da yakalayıp hapsedme, gözetim altında tutma ve böylece etkisizleştirme seçeneği de sunulmuştur. Bu da amacın sadece öldürmek olmadığını, yaptıkları ihanetin cezalandırılmak istendiğini göstermektedir. Bir önceki âyette "Ancak kendileriyle antlaşma yaptığımız müşriklerden bilâhare yükümlülüklerini eksiksiz yerine getiren ve sizin aleyhinize kimseye arka çıkmayanlar hariç..." denilerek bu duruma zaten işaret edilmişti. Bir sonraki âyette ise "Ve eğer müşriklerden biri senden korunma isterse, Allah'ın sözünü duymasına fırsat vermek için onu koruma altına al; sonra onu kendi güvenlik bölgesine ulaştır." buyrulurken hemen tövbe etmeseler de bir fırsat veya güvence verilmesini isteyenlere bu fırsatın verilmesi istenmiştir. 6. âyetle getirilen açıklama aslında 5. âyetin, el-Muhacir'in savunduğu şekilde yorumlanamayacağını ortaya koymaktadır. Âyet-i kerime indiği ortam ve sahip olduğu bağlam içerisinde-

³² Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Muavvid (Riyad: Mektebetu'l-Ubeykan, 1998), 3:13; Hayrettin Karaman vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 2:721.

³³ Bkz. Hüseyin Munis, "el-Îtâru't-târîhî li-sûreti berâe", *Mecelletü Mecmai'l-Luğati'l-Arabîyye*, LXVII, 150-151.

de bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda inanmayan herkesin bulunduğu yerde öldürülmesini emretmediği açıkça anlaşılacaktır.

Bu âyetin, bu tutum için bir delil olarak ileri sürülmesi ve gayr-ı Müslimlerle ilişkilerde tolerans ve kolaylık göstermeyi öngören diğer âyetlerin³⁴ adeta yürürlükten kaldırılması, İslâm'ın yerleştirmeye çalıştığı hak ve adalete dayalı sistemi de temelden sarsacaktır. “Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik” (Enbiya, 21/107), “Onlarla en güzel şekilde mücadele et” (Nahl, 16/125), buyrukları net bir biçimde ortada olan İslâm, herhangi bir sınırlama koymadan tüm inanmayanların (kâfirlerin) yok edilmesini isteyebilmesi mümkün değildir. İslâm, inanmayanların görüldükleri yerde öldürülmelerini değil İslâm'ı kabul etmeleri için onlara nasihat edilmesini öğütler. Bu âyette öngörülen müeyyideler kayıtsız olarak tüm gayr-ı Müslimler için değil sadece antlaşmalarını bozmuş olan Kureyş müşrikleri için geçerlidir. Âyette müşriklerin serbest bırakılmalarının, şirkten tövbe edip namaz kılma ve zekât vermelerine bağlanması ise, antlaşmalarını bozmaları ve Müslümanlarla savaş haline girmeleri neticesinde ikinci defa antlaşma haklarını kaybetmelerinden ötürüdür ve bu durumda Müslümanların onlardan bunu talep etme hakları doğmaktadır; yoksa bu, dine girmeleri için bir zorlama anlamında değildir.³⁵

El-Muhacir'in bu düşüncesini desteklediğini iddia ettiği 29. âyet ise ehli kitaptan olan gayr-ı Müslimlerin İslâm toplumunda Müslümanlarla birlikte yaşama hukukunu belirlemektedir. Surenin ilk bölümlerinde ahdine bağlı kalmayan müşriklerin durumu ele alındıktan sonra Müslümanlarla ilişkileri sıkıntılı olan, Ehl-i kitap oldukları halde aslında Allah'a ve ahiret gününe inanmayan bir grup olan bu gruptan da bahsedilmesi gerekiyordu. Çünkü onlar da hak dine tabi olmuyorlar, Hz. Peygamber'in yasakladığı hususlara uymuyorlardı. “Rasûlullah'ın hayatına dair eserler incelendiğinde, bu âyetin geldiği dönemde, Bizans hâkimiyetindeki Suriye bölgesinde ve bu yol üzerinde bulunan gerek Yahudi gerekse Hristiyan topluluklar ile Müslümanlar arasında hicri 5-6. yıldan beri süregelen gerginliklerin varlığını koruduğu ve bu taraflar arasında devletlerarası hukuk bakımından hasmane münasebetlerin hâkim olduğu görülür. Bu âyetin devamında hem Yahudilere hem de Hristiyanlara açık bir biçimde temas edilmesi ve onların insanlık yolunu aydınlatan meşaleyi söndürme niyet ve çabası içinde olduklarının bildirilmesi bu tespiti doğrulamaktadır. İşte bu durum ve İslâm tebliğinin geldiği nokta dikkate alındığında, bu kesime karşı da güçlü bir cihad çağrısının yapılmasının sebebi kolayca anlaşılabilir.”³⁶ Onların bu

³⁴ Mesela, Bakara, 2/256, Yunus, 10/99, Gaşiye, 88/22-26, Kehf, 18/49.

³⁵ Karaman vd. *Kur'an Yolu*, 2:729.

³⁶ Karaman vd. *Kur'an Yolu*, 2:751. Âyetin sebab-i nüzulü hakkında bilgi için bkz. Taberî, *Camii'l-beyan*, 11:407; İbn Ebu Hatim, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Âzim*, 6:1778.

sıkıntı yaratan pozisyonlarının ortadan kaldırılması gerekiyordu. Bu da ancak güç kullanılarak sağlanabilirdi. Onlar, Hz. Peygamber'in getirdiği dini kabul etmediklerine, onun koyduğu yasaklara, dinî hükümlere bağlı kalmadıklarına göre bu toplumda istedikleri gibi yaşama hakkına da sahip olmamaları gerekiyordu. Zira bu toplumda yaşamayı istiyorlarsa ya İslâm'ı kabul edip ahkâmına tabi olacaklardı ya da kendilerine ayrı bir statü tanıyan bir vergilendirme sistemi olan cizye³⁷ ödeyerek ayrı bir hukuka tabi tutulacaklardı. Her ikisini de kabul etmezlerse onlarla savaşılmaması kaçınılmaz hale gelecektir. Onlarla savaşılmaması; çıkardıkları sıkıntılar, İslâm'ın önüne koydukları engeller sebebiyledir.

El-Muhacir'in kendi görüşünü desteklemek için sıraladığı diğer bir âyet ise aynı surenin 123. âyetidir. Daha önce de değinildiği üzere Tevbe suresi risaletin son yıllarında inmiş olup İslâm devletinin güvenliğini temin etmeyi hedefleyen çeşitli hükümler vazetmiştir. Anlaşmalarını bozan müşriklerle, ehli kitap olarak bilindikleri halde hak dine tabi olmayıp İslâm'a karşı çıkanlarla ilgili alınması gereken tutum belirlendikten sonra şimdi Müslüman topluma yakın yerlerde bulunan ve stratejik olarak Müslümanlar için tehlike arz eden inkârcı komşularla ilgili alınması gereken tedbirler vaz edilmiştir. Tehlikelerinin önüne geçmek üzere onlarla savaşılmaması ve sert tutum takınılması onları bu niyetlerinden vazgeçirecektir. Müslümanlar onlara gücünü göstermelidir ki herhangi bir saldırıya heves etmesinler. Kur'an'ın bütünlüğü içerisinde baktığımızda bu âyetten Müslümanların gayr-ı Müslimlerle hep savaş içerisinde bulunmalarının gerekliliği değil sadece İslâm'a ve Müslümanlara yönelik tehlike ve saldırıların önlenmesi hususunda bir tedbir olduğu anlaşılmaktadır.³⁸

El-Muhacir'in delil olarak öne sürdüğü Bakara suresi âyetinde ise şöyle denilmiştir: "Onları yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden (Mekke'den) siz de onları çıkarın. Zulüm ve baskı, adam öldürmekten daha ağırdır. Yalnız, Mescid-i Haram'ın yanında, onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Sizinle savaşarlarsa (siz de onlarla savaşın) onları öldürün. Kâfirlerin cezası böyledir." (Bakara, 2/191) El-Muhacir, âdeti olduğu üzere bu âyeti de bağlamından kopararak sadece metni üzerinden yorumda bulunmuştur. Zira bu âyetten bir önceki âyette "Sizinle

³⁷ Cizye, İslâm devletindeki gayri Müslim tebaanın erkeklerinden alınan baş vergisinin adıdır. İslâm ülkesinde zimmî (gayri müslim vatandaş) statüsünde bulunan kişilerden kendilerine din hürriyeti, can ve mal güvenliği sağlanması karşılığında alınan bu verginin Kur'an'daki dayanağı bu âyettir. Müslümanlardan alınan zekât bir yönüyle vergi niteliğinde olmakla beraber bir yönüyle de dinî bir vecibe (ibadet) olduğu için gayri müslimlerden zekât alınmaz; onlar bunun yerine cizye öderler. (Karaman vd. *Kur'an Yolu*, 2:755.)

³⁸ Tebliğde bulunma ve şartlar gerekli kıldığında cihad etme konusunda yakından başlayarak uzaklara doğru uzanmanın gerekliliği hakkında geniş bilgi için bkz. Razî, *Me-fatihu'l-gayb*, 16:234 vd.

savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın” denilmiştir. Yani âyette geçen “Onları yakaladığınız yerde öldürün” ifadesindeki ‘onlar’ dan kasıt bir önceki âyette geçen Müslümanlara karşı savaş açmış olan düşman tarafıdır. Bu âyette ise ‘onları yakaladığınız yerde öldürün’ denilmiştir. Yani size savaş açanlarla siz de gereken şekilde cevap verin ve onları yakaladığınız yerde öldürünüz denilmiştir.³⁹ Âyet-i kerime savaş şartlarındaki bir tutumu dile getirmektedir. Onu yalın halde değerlendirip gayr-ı Müslimlerin her görüldükleri yerde öldürülmelerine hamletmek büyük bir yanlış olur.

Diğer yandan el-Muhacir, bu görüşünü desteklemek üzere bazı hadis-i şeriflerden de deliller getirmeye çalışmıştır. Bunlardan en dikkat çekici olanı Buhari’de geçen şu hadistir: Rivayete göre Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Ben, insanlar Allah’tan başka ilah olmadığına ve benim Allah’ın elçisi olduğuma şahitlik edip, namazlarını kılip zekâtlarını verinceye kadar onlar ile savaşmakla emrolundum. İşte bunu yaptıklarında canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâm’ın hakkı hariç ki onun da hesabı Allah’a aittir.”⁴⁰ O, Hz Peygamber’in, bu hadisle İslâm’a girmeyi kabul etmeyen gayrı Müslimlerin kanını ve malını helal gördüğünü savunmuş, Hz. Peygamber’in çeşitli seriyyelerde emir tayin ettiği kişilere verdiği tavsiyeler ve bazı âlimlerden zikrettiği görüşlerle kendi kanaatini desteklemeye çalışmıştır. Onun bu hadisten yaptığı istidlal de diğer âyet ve hadislerde yaptığı gibi İslâm’ın genel uygulamalarını göz ardı eden, zahirci bir yaklaşımdır. İslâm’ın bu husustaki tutumunu ve Hz. Peygamberin genel uygulamalarını dikkate almadan sırf metnin zahiri üzerinden böyle bir neticeye ulaşmak büyük bir hata olmuştur. Zira Hz. Peygamberin kimseyi zorla İslâm’a sokmaya çalışmadığı bilinmektedir. Onun tebliğ ettiği dinin ana kaynağı olan Kur’ân’da da insanların inanç konusunda istedikleri tercihte bulunabilecekleri defalarca dile getirilmiştir.⁴¹ İslâm’a davetin şiddetle olamayacağı, imanın kalbe zorla sokulamayacağı müsellemdir.⁴² “Hz. Peygamber’in risâlet sürecine baktığımızda yapılan savaşların ve gönderilen seriyyelerin, insanların zorla İslâm’a girmeleri gayesiyle değil, düşmana gücünü hissettirme, düşmanın ekonomik bağlantılarını kesme veya düşman hakkında bilgi toplamak gibi bazı askeri taktikler gereği; anlaşmaların ihlal edilmesi, İslâm topraklarına baskın ve talanların düzenlenmesi, elçilerin öldürülmesi gibi ihanetlerin cezalandırılması gayesiyle; zulme uğrayan Müslümanların üzerindeki baskıları sonlandırmak ve en önemlisi kendisini savunmak amacıyla yapıldığı görülecektir.”⁴³

³⁹ Taberî, *Camiu'l-beyan*, 3:293; Karaman vd. *Kur'an Yolu*, I:294.

⁴⁰ Buharî, “İman”, 17.

⁴¹ Bkz. Bakara, 2/256; Yunus, 10/99; Kehf, 18/49; Nâziat, 79/45; Gaşiye, 88/22-26.

⁴² Bu hususta geniş bilgi için bkz. Said Ramazan el-Bûtî, *el-Cihâd fi'l-İslâm keyfe nef-hemuhû ve numarisuhû* (Şam.1992), 52-63.

⁴³ Fatih Orhan, “Cihad Kavramı Üzerinden İslâm’a Sürülmek İstenen Leke: Terör”,

Hadis-i şerifte Hz. Peygamber "...savaşmakla emrolundum" buyurmuştur. Ona emreden makam olan Cenab-ı Allah, "*Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın.*" (Enfal, 8/39) demiştir. Hz. Peygamber de Allah tarafından verilen bu emri açıklarken savaşın niçin yapılacağını beyan etmiştir. Putperest müşrikler onun tebliğ ettiği İslâm'a çeşitli engellemelerde bulunuyor ve İslâm'ı kabul edenlere eziyet ederek fitne çıkarıyorlardı. Cenab-ı Allah, İslâm'ın önüne engel çıkaran ve Müslümanlara eziyette bulunanlarla savaşmayı emretmiştir. Buna göre İslâm'ın tebliğ edilmesini engellemeye çalışanlar ya kelime-i şahadet getirecek ve İslâm'ın koyduğu hükümlere razı olacaklar ya da yaptıkları bu engellemelerin ve eziyetlerin cezası olarak hak ettikleri muameleyi göreceklidir.

Ramazan el-Butî cihatla ilgili kitabında bu hadisi değerlendirirken hadiste zikredilen "İnsanlar" ifadesinden maksadın putperestler olduğunu, bunların dışında kalanların ise, "Dinde zorlama yoktur", âyeti gereğince bu hükmün dışında kaldığını, cihadı zorlama şeklinde anlayan ve bu görüşlerine de Kur'an'dan deliller getirenlerin, delil getirdikleri âyetlerin o günkü şartlarda vaki olan savaşlarla ilgili olduğunu, bu nedenle de onların devamlı bir emir olmadığını gözden kaçırdıklarını ifade etmiştir.⁴⁴

Hadis-i şerifte geçen "İnsanlar" lafzının marife olarak ifade edilmesi de bu kanaatimizi desteklemektedir. O, bu haliyle belirli insanlara işaret etmektedir. Onun mutlak manada tüm insanları kapsayacak şekilde alınmayacağı açıktır. Zira mutlak manada alınması durumunda her hangi bir ayırım gözetmeden tüm insanları kapsaması durumu ortaya çıkar ki bu İslâm'ın ruhuna ters düşer. Hz. Peygamber'in bu ifadeyle yaşlı, çocuk, engelli veya savaşa iştirak etmemiş insanların tümünü kastetmesi onun genel uygulamalarına aykırıdır. Onun kimseyi zorla İslâm'a sokmaya çalıştığı vaki değildir. O, asla sadece İslâm'a girmediği için insanları öldürtmemiştir. Hadiste geçen "Ukatilu" sözü de bunu desteklemektedir. Bu kalıp, müşareke (karşılıklık) ifade eder. Hz. Peygamber, "kelime-i şahadet getirmeyenleri öldüreceğim" dememiş, onlarla savaşmakla emrolundum demiştir. Bu kullanım da insanların birey olarak alelade yakalanıp öldürülmelerini değil, karşılıkla savaş durumunu öngörmektedir.

2.3. Savaşılan İnsanların İslâm'a Davet Edilmesi

El-Muhacir'in cihat sistematiğini oluşturan meselelerden biri de kendileriyle savaş halinde bulunan kâfirlerin öldürülmeden önce nasıl bir muameleye tabi tutulacakları hususudur. O, kâfirlerin öldürülmeden önce İs-

Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 14, sy 2, Temmuz-Aralık 2014, 100.

⁴⁴ el-Butî, *el-Cihâd fi'l-İslâm*, 53-55.

lâm'a davet edilmelerinin gerekliliğini prensip olarak kabul eder. Ancak bunu prensip olarak kabul etse de davetin mahiyetini genişleterek pratikte uygulanabilmesinin önünü kapatır. Ona göre bu davet hakiki davet ve hükmi davet olmak üzere iki şekilde gerçekleşir. Hakiki davet, sözlü olarak yapılan davettir. Hükmi davet ise İslâm davetinin yayılması ve ne istendiğinin aleni olarak bilinmesiyle tahakkuk eder. Kâfirlerin bunu sadece duymuş olmaları bile davetin gerçekleşmiş olması için yeterli olacaktır. Dolayısıyla ona göre daveti duydukları halde kabul etmeye yanaşmamışlarsa onların canı ve malı artık helaldir. Davet kendisine ulaşan kişi, eğer bunu kabul etmezse onun katli vacip olur ki bununla fitne önlenmiş, din tümüyle Allah'ın olmuş olsun. Onun bu görüşünü savunmak için delil olarak bağlamından kopararak kullandığı hadis ise, Yahudî Ebu Rafi'in öldürülmesiyle ilgili Buharî'de geçen Berra b. Azib hadisidir. Berra şöyle demiştir: "Rasulullah (sav) Ensar'dan bir grubu Ebû Rafi'e gönderdi. Abdullah b. Atik bir gece evine girdi ve uyur halde iken onu öldürdü."⁴⁵ El-Muhacir, bu rivâyeti değerlendirmek üzere şöyle der: "Bu kıssa, bize öldürmek ve savaşmaktan önce davet etmenin şart olmadığını gösteren açık bir delildir."⁴⁶ Çünkü el-Muhacir'e göre İslâm daveti daha önce Ebû Rafi'ye ulaşmıştı, o bunu biliyordu ve kabul etmemişti. Dolayısıyla onu başka bir davete gerek kalmadan öldürmek caiz olmuştu.

El-Muhacir'in olayları sebeplerinden nasıl ayrı tuttuğu ve rivâyetleri kendi ön yargısını desteklemek üzere nasıl manipüle ettiğinin güzel örneklerinden biri de bu rivâyetle ilgili tutumunda ortaya çıkmaktadır. Onun, hadisi delil getirme tarzından ortada sanki hiçbir sebep yok iken Rasulullah'ın (s.a.s) bir grup insanı gönderdiği ve 'gidin Müslüman olmadığı için şu adamı öldürün' dediği anlaşılmaktadır. Oysa Rasulullah'ın neden bu kararı aldığı araştırılıyorsa bu tutumun sebebi ortaya çıkardı. Ama el-Muhacir, bunu yapmaktan imtina etmiştir; zira bunu yapması durumunda elde edeceği netice onun görüşünün lehine değil aleyhine olacaktı. Bu sebeple el-Muhacir, hadiseyi sebep ve sonuçlarından kopararak vermeyi uygun görmüştür. Çünkü rivayeti ancak bu halde verirse onun görüşünü destekleyecektir. Diğer yandan kaynaklarda Ebu Rafi'in yaptığı ihanetler ve çıkarıldığı fitne sonucunda bu tür bir cezalandırmaya tabi tutulduğu anlatılmaktadır. O, Yahudilerin önde gelen tüccarlarından biri olup Rasulullah'a her fırsatta düşmanlıkta bulunuyor, İslâm'ın yayılmasını engellemek için Hz. Peygamberin düşmanlarına destek sağlıyordu. Fitne çıkararak Hz. Peygambere eziyet ediyordu.⁴⁷ Ebû Rafi bu haliyle "Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın." (Enfal 8/39) âye-

⁴⁵ Buhari, "Megazi", 16, "Cihad", 155.

⁴⁶ el-Muhacir, *Mesâil*, 54.

⁴⁷ İbn Hişam, *es-Siyretu'n-nebeviyye*, thk. Komisyon. (y. t. y), 1:514 ve 516.

tinin muhatabı olmayı en çok hak ediyordu. Rasulullah (s.a.s) onu sebepsiz yere sadece İslâm'ı kabul etmediği için öldürtmemiştir. Burada özel bir durum söz konusudur ve el-Muhacir bunu hiç dikkate almadan yanlış bir istidlalde bulunmuş ve şahsi bir hükmü genelleştirmiştir. Zira Allah Rasülü'nün inanmayan diğer insanlara bu türden muamelelerde bulunmadığı da bilinmektedir.

2.4. İstişhad Eylemleri / İntihar Saldırıları

El-Muhacir'in cihad anlayışında önemli bir yer tutan ve yoğun şekilde eleştirilmesine sebep olan hususlardan biri de düşmanı yıldırım amacıyla başvurduğu ve istişhad (şehadete erme) eylemi olarak isimlendirdiği intihar saldırılarıdır.

Günümüzdeki şekliyle intihar saldırıları hakkında İslâm fıkhiyla ilgili kaynaklarda bir açıklama bulmak zordur. Zira bu tarz saldırılar; bombalı yelek, çanta, araç, uçak vb. çağımızda yeni icat edilmiş teknolojik ürünlerle gerçekleştirilmektedir. Bu tarz eylemleri caiz görüp şehadete erme faaliyeti olarak kabul edenler, bunun meşruiyetini, geçmiş dönemlerde savaşlarda vuku bulan bazı fedailik olaylarıyla kurdukları benzerlikler üzerinden savunmaya çalışmışlardır.

İntihar saldırılarının, şehadet eylemleri olarak değerlendirilmeye başlanması daha çok Filistin'i işgal eden Yahudilerin orantısız silahlı saldırıları karşısında çaresiz kalan Filistinlilerin düşmanı yıldırım amacıyla gerçekleştirdiği eylemler kapsamında dile getirilmiş ve cihatçı Selefilere ziyade Vehbe Zuhayli, Yusuf el-Kardavî, Ali es-Sava, Sait Ramazan el-Butî, Uceyl en-Neşmî, Ezher şeyhi Muhammed Seyyid Tantavî, Suriye Müftüsü Ahmet Keftaru, Nasıruddin Elbanî, Suudi âlimler Abdullah b. Humeyd, Abdullah el-Bessam, Abdullah b. Muni', Hamud el-Ukla ve Muhammed b. Usaymin gibi çeşitli ülkelerin resmi veya yarı resmi kurum ve kuruluşlarında görevli olan çağdaş bazı âlimler tarafından caiz görülmüştür.⁴⁸

Son yıllarda bu saldırıların daha çok küresel cihat fikrini savunan Selefi örgütler tarafından savunulduğu ve gerçekleştirildiği müşahade edilmektedir. Bu eylemleri savunanların hemen hepsinin delil olarak ileri sürdüğü hadiseler 'ölüm tehlikesi bulunsa da Müslümanın düşman arasına dalması' (el-İngimasu fi'l-'Aduv) ana fikrinde odaklaşan olaylardır.⁴⁹ Se-

⁴⁸ Muhammed Ebu Rumman, Hasan Ebu Heniyye, 'Aşikâtu's-şehade (Amman: Friedrich Ebert Stiftung yayını, 2017), 170.

⁴⁹ Ebu'l-Hasan el-Filistinî, *el-Buşra el-mehdiyye li muneffizi 'ameliyyati'l-istişhadiyye* (Irak: Merkezi'l-Fecr li'l-İ'lam, 1431 h.), 7. Cihadî Selefilik'in diğer önemli bir önderi ve Şerî Komitenin üyesi olan Ebu Hemmam Bekr b. Abdulaziz el-Eserî de, İstişhad Eylemlerinin Hükmü Nedir? isimli fetvasında yaklaşık olarak aynı argümanları ileri sürmüştür. Bkz. <https://justpaste.it/3cz7> (erişim 04.04.2018)

lefi yöntemi benimsemekle birlikte şiddet içeren eylemlerden uzak durmaya çalışan Suudî Arabistanlı âlim Selman el-Avde ise sonuç itibarıyla bu saldırıları caiz görse de bunu çeşitli şartlara bağlamış ve mümkün mertebe savunulabilir hale getirmeye çalışmıştır.⁵⁰

El-Muhacir'in bu eylemler için öne sürdüğü delilleri değerlendirmeye geçmeden önce şu hususa da temas etmekte yarar vardır. Son dönemlerde ortaya çıkan ve yeni bir eylem türü olan intihar saldırılarını herhangi bir dinle veya düşünceyle irtibatlandırmak doğru değildir. Bu saldırıların dinî, kültürel, etnik, sosyolojik ve psikolojik farklı sebepleri bulunmaktadır.⁵¹ Yapılan araştırmalar, intihar saldırılarının daha çok askerî yönden zayıf kalan grupların başvurduğu bir yıldırma yöntemi olduğuna işaret etmektedir. 1980-2003 yılları arasında gerçekleşen 315 intihar saldırısının çok az bir bölümünün kendini İslâmî olarak sunan gruplar tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir. 2003 yılından sonra İslâmî grupların da yoğun olarak bu eylemlere başvurduğu görülmektedir. Bu saldırıları coğrafik, etnik ve dinî olarak sınıflandırdığında ise şöyle bir tabloyla karşılaşılmaktadır: Sri Lanka'da iki asır boyunca süren çatışmalarda ayrılıkçı Tamil Kaplanları 260 saldırı gerçekleştirmişlerdir. 1980'li yıllarda Lübnan'da İsrail ve Amerikalıları hedef alan 38 saldırının 8'i Müslümanlar, 3'ü Hristiyanlar, 27'si ise sosyalist gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ardından Irak'ın işgaliyle birlikte Irak'ta kimliği belirsiz kişilerce Amerikalılara ve işbirlikçilerine yönelik çeşitli saldırılar gerçekleştirilmiştir. Öte yandan el-Kaide ve diğer bazı grupların Çeçenistan'da Ruslara ve işbirlikçilerine yönelik milli ve dinî saiklerle gerçekleştirdikleri çeşitli saldırılar bulunmaktadır. Türkiye'de ise sosyalist kimliğiyle öne çıkan ayrılıkçı PKK'nın, Hindistan'da Sihlerden bazı grupların da bu yöntemle başvurduklarını görüyoruz.⁵² Ancak bu saldırıların dinden veya dinî saiklerden tamamen uzak olduklarını söylemek de mümkün değildir. el-Kaide, DEAŞ, Hamas, el-Fetih, İslâmî Cihad gibi örgütlerin gerçekleştirdiği intihar saldırılarında milli duygularla birlikte dinî duyguların da önemli bir motivasyon kaynağı olduğu muhakkaktır.

İntihar saldırılarını ilk defa farklı yönleriyle geniş bir şekilde ele alan kişi Ebu Abdullah el-Muhacir olmuştur. El-Muhacir, incelememizin konusu olan kitabında bu konuya geniş bir bölüm ayırmış ve onu cihadın bir parçası olarak işlemiştir. Sünni mezheplerin bazı meselelerdeki görüşlerinden yararlanarak meşruiyetini savunmuştur. İstişhad saldırılarının meşruiyetini tereddütsüz savunsa da el-Muhacir, bu tür eylemlerin Müslümanların

⁵⁰ Selman el-Avde, "Hukmu'l-Ameliyyati'l-İstişhadiyye", <https://ar.İslâmway.net/article/2244/printable> (erişim 04.04.2018)

⁵¹ Bkz. Ebu Rumman, Ebu Heniyye, 'Aşikâtu's-şehade, 161.

⁵² Ebu Rumman, Ebu Heniyye, 'Aşikâtu's-şehade, 162.

tarihinde bulunmadığını da itiraf etmek zorunda kalmıştır. Ancak ona göre bu eylemlerin Müslümanların tarihinde bulunmayışı meşru olmayışından değil bugünkü teknoloji ve saldırı malzemelerinin onların döneminde bulunmamasındandır. Ona göre eğer bugünkü saldırılarda kullanılan teknoloji ve patlayıcı malzemeler geçmiş dönemlerde olsaydı onlar da bunu caiz görecektirdi. Öyle ki el-Muhacir'e göre İslâm âlimleri bugünkü haliyle bu olaylara fetva vermemiş olsalar da İslâm şeriatında bunların cevazına delalet eden pek çok olay ve rivayet bulunmaktadır. Bu olaylar sonuç itibarıyla bugünkü istişhadî eylemlerle çeşitli yönlerden benzerlikler arz etmektedir. O, kendince bu benzerliklerden hareketle intihar saldırılarının caiz olduğunu söylemektedir. Bu konuda öne sürdüğü deliller ve intihar saldırılarının cevazına hükmetmek için kıyasta bulunduğu hususlar şunlardır:

2.4.1. Bazı Müslümanların Tehlikeli Olduğunu Bildiği Halde Çok Sayıda Düşmanın Arasına Dalması.

El-Muhacir, Asr-ı Saadet'te yaşanan çeşitli kahramanlık öykülerinden misaller vererek Müslümanların yeri geldiğinde tek başına cesaretle düşmanın arasına daldığını ve bu örneklerin gerektiğinde İslâm için canını feda etmenin lüzumuna işaret ettiğini söylemektedir. Onun verdiği örneklerden en dikkat çekici olanı Enes'ten rivâyet edilen bir olaydır. Buharî'de geçen bu rivayete göre Enes şöyle demiştir: "Amcam Enes b. en-Nadr, Bedir harbine katılmamıştı. Rasulullah'a gelerek şöyle dedi: Ya Rasulallah müşriklerle savaştığın ilk harpte bulunamadım. Eğer Allah beni müşriklerle karşılaştıracak olursa, onlara ne yapacağımı Allah bilir. Uhud savaşında Müslümanların durumu ortaya çıkınca (Müslümanları kastederek) Allah'ım onların yaptıklarından ötürü senden bağışlama diliyorum; (müşrikleri kastederek) onların yaptıklarından ise sana sığınıyorum dedi. Sonra öne geçti ve Sa'd b. Muaz onun önüne geçti. Sonra Enes şöyle dedi: Ya Sa'd, en-Nadr'ın Rabbine yemin ederim ki cennet işte burada, onun kokusunu Uhud'un dibinden alıyorum. Sa'd ise şöyle demiştir: Ya Rasulallah, onun yaptığını ben yapamadım. Rivayette bulunan Enes şöyle demiştir: Onda 80 küsur kılıç, ok veya mızrak darbesi gördük. Müşriklerin onu öldürdükten sonra parçaladıklarını fark ettik. Öyle bir hale gelmişti ki onu kimse tanıyamadı, sadece kız kardeşi parmaklarından tanıyabildi. Enes sözlerini şöyle sürdürmüştür: Biz, "Mü'minlerden öyle adamlar vardır ki Allah'a verdikleri söze sâdik kaldılar. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehit olmuştur). Bir kısmı da (şehit olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir." (Ahzab, 33/23) âyetinin onun ve benzerlerinin hakkında nazil olduğunu düşünüyorduk."⁵³

⁵³ el-Muhacir, *Mesâil*, 80; hadisi Buhari, ("Cihad ve Siyer", 12); Müslim, ("İmare", 148) rivayet etmişlerdir

El-Muhacir, Enes b. Nadr'ın bu hareketiyle Mü'minlerin tehlikeli olsa da düşman arasına dalmanın caiz olduğunu gözler önüne serdiğini ifade ederek Hz. Ömer, Berra ve Ebu Eyyub el-Ensari'den bu tür hareketlerin "Kendinizi tehlikeye atmayın" (Bakara 2/195) âyetinin kapsamına girmediğine ilişkin dile getirdikleri görüşleri de delil göstererek intihar saldırılarının cevazına hükmetmiştir.⁵⁴

Enes b. Nadr'ın fiili savaş ortamında sergilediği bu kahramanca tavrı intihar saldırılarına delil olarak öne sürmek, sağlıklı bir istidlal değildir. Zira başta Türkiye'de olmak üzere pek çok yerde gerçekleştirilen intihar saldırılarında savaşla hiç alakası olmayan yüzlerce masum insan da hayatını kaybetmiştir. Saldırılan hedeflerin çoğu sivil alanlardır ve içerisinde yaşlı, çocuk, engelli her türlü insanın bulunma ihtimali vardır. Sözelimi Türkiye'de Ankara'nın en kalabalık bölgesinde gerçekleşen ve DEAŞ tarafından üstlenilen bir saldırıda hayatını kaybedenlerin hemen tamamı sivil insanlardı. Bunların savaşla bir alakası yoktu. El-Muhacir'in örnek verdiği Enes b. Nadr ise, Uhud savaşında, fiili bir savaş ortamında Müslümanların cesarete en çok ihtiyaç duydukları bir vakitte kahramanlık göstererek hayatını feda etme pahasına düşmana saldırmış ve bu tavrıyla cepheye Müslümanlara önemli kazanımlar sağlamıştır. Üstelik o, ölme niyetiyle değil savaşta mücadele sâikiyle düşmana saldırmıştır. Karşısında fiilen Müslümanlara saldırmakta olan müşrikler bulunmaktaydı. Onun kahramanca saldırdığı insanlar bunu hak ediyorlardı. Onun bu tutumuyla intihar saldırıları arasında bir benzerlik kurmak zorlama bir görüş olmaktan öteye geçmez. İki olay arasında bir benzerlik söz konusu değildir.

2.4.2. Cihatta Tehlikeli Şeylere Başvurmanın Cevazı Konusundaki İcma.

El-Muhacir, cihad esnasında insanın düşmana zarar vermek üzere kendisini tehlikeli pozisyonlara atıp mücadele edebileceğini, buna dair bazı misaller vererek İslâm âlimlerinin bunu caiz gördüklerini ve bunlara kıyasla istişhad saldırılarına cevaz verilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Ona göre Buhârî'nin, Sahih'inde "Darbedilmeyi, öldürülmeyi, zillete düşmeyi küfre tercih etme babı" isminde bir bab açması ve orada Enes'ten şu rivayeti zikretmesi konuyu temellendirmektedir. Rivayete göre Enes (r.a) şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.s) şöyle buyurdu: "Kendisinde şu üç şey bulunan kişi imanın tadını almıştır: Allah ve Rasulü'nün kendisine her şeyden daha sevimli olması, birini sadece Allah için sevmesi, küfre düşmeyi ateşe düşmekle eşdeğer görmesi."⁵⁵ İbn Hacer, bu hadisin şerhinde "Hz. Bilal, darb edilmeyi, zillete düşmeyi küfrü telaffuz etmeye tercih edenlerden biridir.

⁵⁴ el-Muhacir, *Mesâil*, 82-83.

⁵⁵ Buhârî, "İmân", 9; Müslim, "İmân", 67.

Habbab ve onunla birlikte zikredilenler de aynı durumdadır. Ammar'ın anne ve babası da işkence altında ölmüşlerdir” demiştir.⁵⁶ El-Muhacir, bu örneklerden hareketle kişinin kendisini helak ederek saldırıda bulunmasının caiz olduğunu söylemektedir. Nisa suresi 29. âyette geçen “Kendinizi helak etmeyiniz” ifadesinin buna bir engel teşkil etmediğini çünkü hemen ardından gelen âyette “Kim haddi aşarak ve zulmederek bunu yaparsa, onu cehennem ateşine atacağız.” denilerek zulüm ve düşmanlık kaydı konulduğunu, Allah için kendisini helak edenin buna dâhil olmadığını da savunmuştur.⁵⁷

El-Muhacir'in nasıl bir ilişki kurarak bu hadis ve tutumlardan böyle bir hüküm çıkardığını anlamak mümkün değildir. İki hadisenin illeti birbirinden tamamen farklıdır. Birinin diğerine kıyas edilerek bu hükmün çıkarılması açık bir zorlamadır. Hz. Peygamber bu hadisinde imandan çıkmanın ne kadar vahim bir durum olduğunu beyan etmek için bu ifadeleri kullanmış ve küfre düşmenin ateşe düşmekle eşdeğer olduğunu ima etmiştir. Hz. Bilal başta olmak üzere ismi geçen şahıslar, küfre rıza göstermemiş ve bu uğurda eziyete katlanmışlardır. Onların bu tutumu, güçlü imanlarının bir tezahürüdür. Onlar imanları uğruna eziyete katlanmış ve onurlu bir tutum ortaya koymuşlardır. İntihar saldırılarında ise böyle bir durum söz konusu değildir. Saldırganlar bu saldırıyı gerçekleştirmedikleri takdirde imanlarına bir halel gelmeyecektir. Onlar, imanla küfür arasında bir tercihe zorlanmamışlardır. Öte yandan yukarıda bahsi geçen sahabeler ortaya koydukları tutumla sadece kendilerine eziyet yapılmasına sebep olmuşlardır. Onların başkalarına bir zararı dokunmamıştır. İntihar saldırısında bulunan kişi ise bu eylemiyle kendi canını telef ettiği gibi masum insanların hayatını da yok etmektedir. Kendi nefisini telef etme sorumluluğunu yüklediği gibi başka insanları da katlederek vebal altına girmektedir. “Kim haddi aşarak ve zulmederek bunu yaparsa, onu cehennem ateşine atacağız” (Nisâ, 4/30) ifadesi, el-Muhacir'in lehine değil aksine aleyhine tezahür etmektedir. Savaşa katılmamış, hiçbir suç bulunmayan, hatta yaşanmakta olanlardan haberi bile olmayan, tesadüfen o bölgede bulunup bu saldırıya maruz kalan masum insanlara reva görülen bu eylemler en büyük hadsizliktir.

2.4.3. Dini İzhâr Etme Uğruna Nefsi Telef Etmenin Meşruiyeti

El-Muhacir'in intihar saldırılarının meşruiyeti için kıyas yaptığı üçüncü husus ise dini yayma uğruna insanın kendisini telef etmesinin meşruiyeti meselesidir. O, Asr-ı Saadet'te savaşlarda din uğruna yaşanan bazı kahra-

⁵⁶ İbn Hacer el-Askalanî, *Fethu'l-bârî şerhu Sahihi'l-Buharî*, nşr. Muhammed Fuad Abdulkaki vd. (Beirut: Daru'l-Marife 1379h.) 12:316.

⁵⁷ el-Muhacir, *Mesâil*, 85.

manlıkları, Kur’ân’da geçen Ashab-ı Uhdud kıssasını ve bu kıssayla ilgili varid olan bir hadis-i şerifi delil getirerek bunlarla kurduğu benzerlikler üzerinden intihar saldırılarını savunmaya çalışmıştır. Kendisine delil kabul ettiği hadislerden biri yine Enes b. Malik (r.a)’den rivâyet edilen şu hadis-i şeriftir: Rasulullah (s.a.s) Uhud harbinde Ensar’dan yedi kişi ile Kureyş’ten iki kişi arasında kalmıştı. Düşmanın ablukasına maruz kalınca şöyle buyurdu: “Kim onları bizden uzak tutarsa onun için cennet vardır veya o cennete refikim olacaktır.” Bunun üzerine Ensar’dan biri öne çıktı ve öldürülünceye kadar savaştı... Yedisi de ölünceye kadar bu durum böyle devam etti. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.s) iki arkadaşına şöyle dedi: “Arkadaşlarımıza insafli davranmadık.”⁵⁸ El-Muhacir, bu hadiseyi vb. başka olayları anlatıp onlardan şu sonuca varmıştır: Tüm bu anlatılan olaylar hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde dini yaymak için nefsi helak etmenin meşruiyetine delalet etmektedir.

El-Muhacir’in kendi görüşüne delil gösterdiği Uhdud ashabı hakkındaki olay Kur’ân’da şöyle dile getirilmiştir: “Hazırladıkları hendekleri tutuşturulmuş ateşle doldurarak, onun çevresinde oturup, iman edenlere, dinlerinden dönmeleri için yapılan işkenceyi seyredenlerin canı çıksın.” (Buruc, 85/4-7) El-Muhacir, bu olayla ilgili Müslim’de geçen ve Suheyb’den merfu olarak rivayet edilen bir başka hadis-i şerifi anlatarak konuyu detaylandırmaya çalışmıştır. Hadiste bazı insanların dinlerinden vazgeçmedikleri için kral tarafından nasıl öldürüldükleri anlatıldıktan sonra bir gencin bu konudaki tutumu anlatılmaktadır. Rivayete göre hükümdarın dininden vazgeçme önerisini kabul etmeyen bu genç çeşitli şekillerde öldürülmeye çalışılmış ancak bunda başarılı olunamamıştır. Nihâyetinde bu genç, hükümdara: “Sana emredeceğim şeyi yapmadıkça, beni öldüremezsin” demiştir. Hükümdarın ‘bu nasıl olur’ demesi üzerine genç şöyle cevap vermiştir: ‘Halkı bir yere toplarsın ve beni bir ağaca asarsın. Sonra dağarcıgımdan bir ok alırsın. Bu oku yayın ortasına yerleştirir ve ‘bu gencin rabbi olan Allah’ın adıyla’ diyerek bana atarsın. Bunu yaparsan, beni öldürebilirsin.’ Rivayette Kral’ın bunu yaparak genci öldürmeye muvaffak olduğu anlatılmıştır.⁵⁹

El-Muhacir bu kıssanın bize dinî bir amaçla hayatını feda etmenin cevazı konusunda açık bir delil olduğunu savunmaktadır. Zira genç bizzat kendisi, öldürülmesi için hükümdara yol göstermiş ve buna razı olmuştur.⁶⁰

El-Muhacir’in anlattığı tüm bu olayların intihar saldırıları için bir delil teşkil etmediği açıktır. Bir önceki meseleyi değerlendirirken işaret ettiğimiz gibi burada da bir kıyaslama hatası bulunmaktadır. Zira kıyas yapılan

⁵⁸ Müslim, “İmare”, 117.

⁵⁹ Müslim, “Zühd”, 73.

⁶⁰ el-Muhacir, *Mesâil*, 89.

olaylarla intihar saldırıları arasında mahiyet farklılığı vardır. Bu olaylarda hayatını feda etmeye razı olanlar, ruhsata başvurmayıp imanlarının bekası için fedakârlıkta bulunarak kendi hayatlarını feda etmişlerdir; onların üçüncü şahıslara bir etkisi olmamıştır. Onlar, ortaya koydukları bu tutumla kimseye zarar vermemişlerdir. İntihar saldırılarında ise saldırganlar kendi hayatıyla birlikte başkalarının hayatını da sonlandırmaktadırlar. Bazen gerçekleştirdikleri eylemlerle yüzlerce masum kişinin hayatına son vermektedirler. Üstelik sivil hedeflere yönelik saldırılarda hayatını kaybedenler genellikle bunu hak edecek hiç bir sorumluluğa sahip olmamaktadırlar. El-Muhacir'in öne sürdüğü 'din için' gerekçesi de geçerli değildir. Bu saldırıların dine bir fayda sağladığını söylemek de mümkün değildir.

2.4.4. Şehadete Ermek Amacıyla Nefsi Telef Etmenin Meşruiyeti

El-Muhacir, bu hususun bir önceki başlıkta zikrettiği husustan daha özel bir duruma işaret ettiği belirttikten sonra bu konuya dair pek çok açık delilin bulunduğunu ifade ederek bunları işlemeye çalışmıştır. Ona göre bu hususa açıkça delalet eden hadislerden biri Ebu Hureyre'nin, Rasulullah'tan (s.a.s) rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir. Ebu Hureyre (r.a) şöyle demiştir: Rasulullah'ın (s.a.s) şöyle dediğini işittim: "Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki Mü'minlerden bir kısmının benden ayrı kalmalarına üzülmeceklerini ve onları bindirebilecek binitler temin edebileceğimi bilseydim Allah yolunda savaşa giden hiçbir müfrezeden geri kalmazdım. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki Allah yolunda öldürülüp dirilmeyi sonra öldürülüp tekrar dirilmeyi ve yine öldürülüp dirilmeyi isterdim."⁶¹

El-Muhacir şöyle demektedir: "Şehadet amacıyla insanın nefsini heba etmesinin meşru olduğunu ifade eden en açık hadis budur. Ben-i Âdem'in efendisi, Allah katında âlemlerin en kıymetlisi, mahşer gününde ümmete şefaathçi olan Allah'ın elçisi peygamber böyle demektedir."⁶² O, aynı hadisin başka varyantlarını ve buna benzer pek çok rivayeti daha zikrederek insanın şehadet amacıyla nefsini heba etmesinin caiz olduğunu; bunun da intihar saldırılarının meşru olduğunun delili olduğunu ileri sürmüştür. Diğer yandan o, din için olduktan sonra kişinin düşmanın eliyle veya kendi eliyle öldürülmesi arasında bir fark bulunmadığını da iddia ederek intihar saldırısının aynı kategoride olduğunu savunmaya çalışmıştır. Çünkü ona göre her iki durumda da aynı amaç ve aynı hedef söz konusudur. Önemli olan şekil boyutu değil ruh ve mana boyutudur. Öyle ki El-Muhacir'e göre şehadete ermek için bu eylemi gerçekleştirenler cenneti elde ediyorsa

⁶¹ Buharî, "Cihad ve Siyer", 7.

⁶² el-Muhacir, *Mesâil*, 97.

intihar saldırısında bulunarak düşmanın kalbine korku salıp onları dehşete düşüren, güçlerini zayıflatan daha faydalı bir iş yapmış olur. Bunu bir intihar eylemi görüp haram saymak asla doğru değildir ve bu büyük bir iftiradır.⁶³

Bir önceki değerlendirmemiz el-Muhacir'in bu kıyaslaması için de geçerlidir. Hz. Peygamberin Allah yolunda öldürülüp dirilmeyi temenni etmesi, Allah yolunda şehadetin kıymetini ifade etmek içindir. Buradan başkalarının hayatını sebepsiz yere sonlandıran, sivil hedeflere yönelik intihar saldırılarına delil çıkarmak boş bir çabadan öteye geçmeyecektir.

3. Savaşçı Kâfirlerden Kasten Öldürülmesi Caiz Olmayanlar

El-Muhacir, Hz. Peygamber'in savaş yolculuğu sırasında bir kadının öldürüldüğünü görünce "Bu kadın savaşmıyordu" diyerek tepki göstermesini ve öncü kuvvetlerin başında bulunan Halid b. Velid'e haber göndererek kadın ve çocukların öldürülmesini yasaklamasını⁶⁴ delil göstererek muharip kâfirlerin savaşla hiçbir şekilde bağlantısı olmayan çocuklarının ve kadınlarının, yaşlıların, engellilerin, rahiplerin vb. sınıflara mensup olanların öldürülmesinin caiz olmadığını kabul eder. Ancak öbür taraftan 'gerçek anlamda veya zımnen savaşa katılmış sayılan kim olursa olsun öldürülür' diyerek⁶⁵ buna kapıyı aralamıştır. Zira 'hükmen savaşa katılmış olanlar' ifadesi her türlü yoruma açıktır ve bunun üzerinden bağlantılar kurmak oldukça kolaydır. Nitekim el-Muhacir, bu ifadelerinin hemen ardından şöyle diyor: "Onlardan biri savaşırsa öldürülür. Aynı şekilde eğer savaşa teşvik etmişse veya Müslümanların mahremiyetini ifşa etmişse veya kâfirler onun görüşlerinden yararlanmışsa veya kendisine tabi olunmuşsa veya kadın ve çocuk olsa da savaşa zımnen iştirak etmiş ise öldürülmesi caizdir. Rabia b. Rufey' es-Sulemi'nin Huneyn gününde yaşlı ve görüşüne başvuru olan biri olmanın dışında bir meziyeti kalmamış olan Dureyd b. Es-Simme ile karşılaştığı ve onu öldürdüğü rivayet edilmiştir. Bu durum Rasulullah'a bildirilince buna itiraz etmemiştir."⁶⁶

El-Muhacir'e göre bu konuda meselenin özü şudur: Savaşa fiilen katılmış olsa da olmasa da kim ki kıtal (savaş) ehlinden sayılıyorsa öldürülmesi caizdir. Kıtal ehli olmayanların öldürülmesi ise caiz değildir. Ancak gerçek anlamda veya fikir vermek, önderlik etmek, teşvik etmek vb. zikrettiğimiz şekillerde zımnen savaşa iştirak etmiş olmasını sağlayan durumlar bunun dışındadır.⁶⁷ Öyle ki el-Muhacir'e göre rahip, sağır, dilsiz, kör, topal, halk

⁶³ el-Muhacir, *Mesâil*, 100.

⁶⁴ İbn Mace, *Sunen-u İbn Mace*, thk. Şuayb el-Arnaut vd. (y. y, Dâru'r-Risale el-Alemiyye, 2009), "Cihad", 30.

⁶⁵ el-Muhacir, *Mesâil*, 121.

⁶⁶ el-Muhacir, *Mesâil*, 123.

⁶⁷ el-Muhacir, *Mesâil*, 124.

arasına katılmamış seyyah olsa bile kıtal ehlerinden sayılanların öldürülmesi caizdir.

O, bu sözlerinin ardından çeşitli âlimlerden zikrettiği görüşlerle bu düşüncesini desteklemeye ve detaylandırmaya çalışır. Bu görüşleri serdederken bütün çabası insanların kanı nasıl dökülebilir, bunu ispatlamaktır. Kıtal ehli hasta, çocuk, yaşlı, eli kolu kesik vb. olursa öldürülmesi nasıl caiz olur gibi meselelere uzun bahisler açarak öldürmenin fikhini! oluşturmaya çalışır. Üstelik zikrettiği tüm bu görüşler, ona göre Müslümanların kâfirlere karşı başlattığı yani Müslümanların talep ettiği savaşla ilgilidir. Savunma savaşında, yani Müslümanların toprağına yönelik bir kâfir saldırısı veya işgalinde ise hangi türden olursa olsun buna katılan veya buna rıza gösteren kim olursa olsun muharip sayılır ve bülüğ çağına ermeyenler hariç kim olursa olsun öldürülür. İster buna fiilen katılmış olsun isterse sadece Müslümanlara zarar verme şeklinde katkı sağlamış olsun zararını önlemek için öldürülür.⁶⁸ Burada geçen 'rıza gösteren' ifadesi, bazı şiddet yanlısı örgütlerin önündeki tüm öldürme kapılarını açmıştır. Zira kendilerine katılmayan ve destek vermeyen herkes onlara göre küffara rıza göstermiştir ve karşı cephede yer almaktadır. Böylece bu örgütlere göre onlarla savaşılması ve kanlarının dökülmesi helaldir.⁶⁹

'Rıza gösterme', 'hükmen savaşa katılmış sayılma' gibi ölçülemeyen, mahiyeti ve sınırları belli olmayan soyut gerekçelerle İslâm'ın -sebepleri dışında- koruma altına almış olduğu insan hayatını yok etmeye çalışmak, İslâm'ın genel tutumuyla büyük bir çelişki oluşturmaktadır. Katî delillere dayanmayan bir anlayış geliştirerek tüm insanlığı buna uymaya zorlamak, uymayanları tekfir ederek kanlarını helal saymak, yüce İslâm'ın değerleriyle bağdaşmamaktadır. Hz. Peygamber, Mekke'yi fethettikten sonra Müslümanlara karşı bir ihanet içerisinde bulunmamış olanlara 'Bugün size hiçbir kınama yoktur' diyerek⁷⁰ İslâm'ın geçerli bir sebebi bulunmadıkça öldürmekten yana değil yaşatmaktan yana bir tavra sahip olduğunu ortaya koymuştur.

4. Kâfirlere Saldırma ve Onları Öldürme; Hedefe Ulaştıracak Her Yolla Onlarla Savaşmanın Meşruiyeti

El-Muhacir'in: "Yüce Allah, mücahid kullarına onun dinini yüceltmek için çıktıkları yolda muharip kâfirlere saldırmalarını, onları öldürmelerini,

⁶⁸ el-Muhacir, *Mesâil*, 136.

⁶⁹ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Seyfuddin el-Fatih, *el-Kaide ve'd-Devle hakai-ku'l-ezmeti kamiletten*, http://www.sunnt_com/vb/showthread.php?t=14715 (erişim 29.08.2018)

⁷⁰ Bkz. İbn Esir, *el-Kamil fi't-tarih*, thk. Ebu'l-Fida Abdullah el-Kadî (Beyrut:Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987), 2:120.

nefeslerini kesecek her türlü araçla onlarla savaşmalarını, ruhlarını bedenlerinden ayırarak yeryüzünü pisliklerinden temizlemelerini, insanlara yönelik fitnelerinin önüne geçmelerini sağlayacak her türlü saldırıyı mübah kılmıştır” görüşünü kendince meşru göstermek amacıyla ortaya koyduğu dayanakları şunlardır:

Birincisi, imkânlar ölçüsünde Allah’ın düşmanlarını korkutacak ve yıldıracak kadar güç oluşturmaya çalışma yönünde verilen emir vardır. El-Muhacir’e göre Cenab-ı Allah bu amaçla şöyle buyurmuştur: “İnkâr edenler, asla yakayı kurtardıklarını zannetmesinler. Çünkü onlar (sizi) âciz bırakamazlar. Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Onlarla Allah’ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve bunlardan başka sizin bilmediğiniz fakat Allah’ın bildiği diğer düşmanları korkutursunuz. Allah yolunda her ne harcarsanız karşılığı size tam olarak ödenir. Size zulmedilmez.” (Enfal, 8/59-60) Yine ona göre Rasulullah (s.a.s), burada geçen kuvvetin silah olduğunu beyan etmiştir ve bu silah düşmana karşı güç kazandıracak her türlü silah ve savaş yöntemidir.⁷¹

İkincisi ise muharip kâfirlerin topluca helâkını sağlayacak vesilelere sarılmanın cevazıdır. Bu âyet-i kerimede hazırlanması emredilen silah; taştan başlayarak oklara kadar varan, her türlü bomba; füze, uçak ve toplarla atılan modern patlayıcılara uzanan, savaşçılarla savaşçı olmayanları ayırmasına bakmaksızın düşmana atılması mümkün olan her türlü silahtır. El-Muhacir zikrettiği bu argümanlarla adım adım varmak istediği noktaya doğru ilerlemiştir. O, bütün bunlardan cihad faaliyetlerinde önemli bir araç haline getirdiği intihar saldırılarının meşruiyetini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu görüşleri serdettikten sonra şöyle bir neticeye ulaşmıştır: Tüm bomba çeşitlerinin, ne şekilde kullanılırsa kullanılsın günümüzde ihdas edilen patlayıcı maddelerin, düşmana atılacak silah mesabesinde olduğu açıktır. İlahi emir, âyet-i kerimede onların kullanımını caiz kılmıştır.⁷²

El-Muhacir’in dayanak olarak ileri sürdüğü üçüncü gerekçe ise ihtiyaç duyulması halinde düşmanın (hedeflerinin) yakılması ve telef edilmesinin cevazıdır. O, buna Rasulullah (s.a.s)’in çeşitli seriyyelerde gerçekleşen olaylarla ilgili söylediği bazı sözleri delil göstermiştir. El-Muhacir’in, Buhari’den zikrettiği bu rivayetlerde Rasulullah (s.a.s) Zu’l-Halese ve Beni Nadir’in evlerinin ve hurmalıklarının yakılmasını istemiş ve bu eylemler gerçekleştikten sonra onları memnuniyetle karşılamıştır.⁷³

O, mezhep görüşlerinden, âlimlerden bu görüşünü desteklediğini düşündüğü pek çok görüş de serdetmiştir. Ancak kendi kanaatini ciddi bir sıkıntıya sokan Hz. Ebû Bekir’den gelen rivayeti ise dikkate almamıştır. Ebû

⁷¹ el-Muhacir, *Mesâil*, 164.

⁷² el-Muhacir, *Mesâil*, 166.

⁷³ Bkz. el-Muhacir, *Mesâil*, 171-172. Bahsi geçen yakma hadiseleri için bkz. Buhari, “Cihad ve Siyer” 154.

Bekir, Usame ordusunu savaşa gönderirken onlara şöyle hitap etmiştir: “Ey İnsanlar! Durun, size on nasihatte bulunacağım ki onlara sahip çıkınız: Hıyanet etmeyiniz, çalmayınız, gaddarlık yapmayınız, azaları kesmeyiniz, küçük çocukları, yaşlı insanları, kadınları öldürmeyiniz, hurma ağaçlarını talan etmeyiniz, onları yakmayınız, meyve ağaçlarını kesmeyiniz. Koyunları, inekleri, develeri yeme ihtiyacı dışında kesmeyiniz. Sizler kendilerini manastırlara kapatmış kavimlerle karşılaşacaksınız, onları kendi hallerine bırakınız.”⁷⁴

Hız. Ebû Bekir'in bu talimatlarının kendi görüşünün önünde bir engel olduğunu düşünen el-Muhacir, bu engeli kaldırmak için genellikle tabi olmaktan imtina ettiği bir yöntemle başvurarak hadisin tahrir ve tahliline girişmiştir. İncelememize konu olan *Mesâil min Fıkhil Cihad* isimli kitabında her meselede yüzlerce hadis, sahabe sözü veya âlim görüşü zikrederek kendine destek olarak ileri sürerken bu hadis veya görüşleri tahkik etmeyi aklına getirmeyen el-Muhacir, burada kendi görüşüne ciddi bir muhalefet oluşturan önemli bir sahabinin tavsiyeleri söz konusu olunca bu yöntemle başvurmaya ihtiyaç hissetmiştir. Zira bu tavsiyelerin geçerli olmadığına ispatlanmaması durumunda kendi görüşü ciddi bir sıkıntıya girecektir. O, bu sıkıntıyı gidermek için işe hadisin senediyle başlamıştır. Hadisin münkatı olduğunu, zira isnadında bulunan bazı isimlerin Hız. Ebû Bekir'le görüşmemiş olduklarını ifade ederek bu rivayetin uydurma olduğunu iddia etmiştir. Burada hadisin senediyle ilgili bir tartışmanın içerisine girmeye gerek görmüyoruz. Vurgulamak istediğimiz husus, el-Muhacir'in kendi ön kabullerini savunmak için ciddi bir usulsüzlük içerisinde olduğu ve kanaatini pekiştirmek için sadece buna uygun düşen görüşleri alarak diğerlerini görmezlikten geldiğidir. El-Muhacir'deki bu usulsüzlük hali zaman zaman öyle bir düzeye varmaktadır ki onu kendi istidlal yöntemini temelden sarsacak bir tutuma bile sevk etmektedir. Hız. Ebû Bekir'in bu tavsiyelerinin geçersizliğini savunmak üzere şöyle demektedir: Bir konuda masum (s.a.s)'dan bir karar sadır olmuşsa aksini kim söylemiş olursa olsun dikkate alınmaz... İbn Abbas şöyle diyordu: Ben 'Allah'ın Resulü şöyle dedi' diyorum, siz 'Ebu Bekir, Ömer şöyle dedi' diyorsunuz. Benzer başka sözler de zikreden el-Muhacir, ilginçtir bu sözlerin sıhhati konusunda bir değerlendirmede bulunmaya gerek görmemiştir. Halbûki İbn Abbas'ın bu sözleri tahkik edilmeye daha çok muhtaçtır. Gerçekten Rasulullah'tan bir söz sadır olduğu halde sahabiler bunu bırakıp Hız. Ebû Bekir'in veya Ömer'in sözlerini dikkate almışlar mıdır? Bunun böyle olduğuna ihtimal vermiyoruz. Sahabiler, Hız. Peygamberin bir talimatı varken başka birinin sözlerine itibar etmiyorlardı. El-Muhacir, kendi görüşüne tezat teşkil ettiği için bu hususu görmezlikten gelmeyi tercih etmiştir. Ancak buna rağmen isnad

⁷⁴ Bkz. Taberî, *Camîu'l-beyan*, 3:226-227.

üzerinden yaptığı bu zayıflatmanın yeterli olamayacağını düşünmüş olacak ki bununla yetinmemiş ve Hz. Ebu Bekir'in bu tavsiyelerini tevile etme yoluna da gitmiştir. Yaptığı tevile göre Hz. Ebû Bekir, Şam ve diyarının yakında Müslümanlar tarafından fethedileceğini biliyordu, Hz. Peygamber'den bunu duymuştu, bu yüzden bu diyarların talan edilmesine gönlü razı olmamıştır ve bu tavsiyelerde bulunmuştur.⁷⁵

Hz. Peygamberin, Zu'l-Halase ve Beni Nadir'in ev ve hurmalıklarının yakılmasını uygun görmesini delil göstererek bunun genel bir uygulama olduğunu söylemek bir ön kabulün ürünüdür. Uzun yıllar süren bir mücadele içerisinde sayısız elin parmaklarını geçmeyen ve özel durumlar üzerine başvurulmuş bu olayları genel bir uygulama gibi göstermek Hz. Peygamber'e en büyük haksızlık olur. Olaylar, vuku buldukları bağlamlarında değerlendirilmese amaçtan uzaklaşan yorumlara varılması kaçınılmaz hale gelir. Hadiselerin ve ifade edilen sözlerin bağlamını diğer bir tabirle nassların varid olma sebebini bilmek onları yorumlama konusunda büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Hz. Peygamber'den gelen bu konudaki rivayetler özel sebepleri bulunan tutumlar olup genele teşmil edilemezler.⁷⁶ Hz. Ebu Bekir'in bahsi geçen sözleri ise genel bir uygulamayı dile getirmektedir. Bu sözlerin benzerleri bizzat Hz. Peygamber tarafından da dile getirilmiştir. Hz. Peygamber de seriyyelere emir tayin ederken benzeri tavsiyelerde bulunmuştur.⁷⁷ Ebu Bekir'in rivayetinde isnad yönünden bir sıkıntı bulunsa da mana yönünden bir sıkıntı bulunmadığı açıktır. Bu tavsiyeler, İslâm'ın ruhuna uygun ve uyulması gereken tavsiyelerdir.

Çağımızda konuyla ilgili yapılan çalışmalarda el-Muhacir'in bu tutumunu onaylayan bir araştırmacı olduğunu bilmiyoruz. Konuyu önyargısız bir anlayışla ele alan araştırmacıların bunun aksi sonuçlara vardıklarını görüyoruz. Sözelimi İslâm'ın dünya barışına ne tür katkılar sağladığını geniş bir şekilde inceleme konusu yapan Dr. Muhammed Vakiullah Ahmed, *İshamu'l-İslâm fi tahkiki's-selam el-âlemi*, isimli eserinde cihadın bağlı kalması gereken bazı şartlarının bulunduğunu, bu çerçeveyi aşan çabaların cihad eylemi olmaktan çıkacağını belirtmiştir. Ahmed, bu şartları şöyle sıralamıştır:

⁷⁵ el-Muhacir, *Mesâil*, 182.

⁷⁶ Buhari'nin rivâyetinde Hz. Peygamber, Cerir'e "Beni Zu'l-Halase'den kurtarmayacak mısın?" diyerek onların ihanetlerine işaret etmiştir. (Bkz. Buhari, "Cihad ve Siyer" 154) Beni Nadir'in ihanetleri ise ileride anlatılacaktır. Bkz. 88. Dipnot.

⁷⁷ Müslim, "Cihad ve Siyer", 2; Ebu Davud, *Sünen-u Ebi Davud*, thk. Şuayb el-Arnaut, Muhammed Kamil Karabeleli (y. y, Dârü'r-Risale el-Alemiyye, 2009), "Cihad", 90; Tirmizî, "Diyât", 14.

1. Sadece Allah için olması
2. Zulüm ve saldırının ilk olarak düşman tarafından başlatılmış olması
3. Cihad emrinin yetkili merci (İmam/yönetici) tarafından verilmiş olması
4. Cihatta gereksiz ve sebepsiz yere zulüm, tahribat vb. tasarruflardan uzak durulması
5. Gasb ve talandan uzak durulması
6. Cihad'ın amaç değil bir zaruret haline gelmesi.⁷⁸

İslâm tarihi incelendiğinde el-Muhacir'in öngördüğü bu anlayışın –asla kabul görmeyen bazı istisnaları dışında- uygulanmadığı da görülecektir. İslâm tarihinin en önemli fetihlerindeki tutumlar, dile getirdiğimiz bu hususu tek başına ispatlamaya yeterlidir. Mekke'nin fethinin ardından Hz. Peygamber'in tutumu, Kudüs'ün fetihlerinin ardından Hz. Ömer'in ve Selahaddin Eyyubi'nin tutumu, İstanbul'un fethinin ardından Fatih Sultan Mehmed'in tutumu ve yayımladıkları emannâmeler, el-Muhacir'in dediklerinin tam aksinin yapıldığını ortaya koymaktadır. Şüphesiz ki İslâm yakmaya yıkmaya değil, imar etmeye, gönülleri kazanmaya taliptir.⁷⁹

5. Aralarına Öldürülmesi Caiz Olmayan Müslümanlar Karışmış Olsa da Savaşçı Kâfirlere Her Türlü Silahla Saldırmanın Meşruiyeti

El-Muhacir'e göre kâfirleri toptan yok etmeye yönelik bir eylemde öldürülmeleri caiz olmayan Müslümanların da hayatını kaybetmesi büyük bir mefsetet olsa da İslâm buna cevaz vermiştir. Zira bu saldırı sırasında onları ayırma imkânı bulunmamaktadır. Ona göre eğer Müslümanların öldürülmemesi gerektiğinden hareketle kâfirlerle savaşmazsak bu defa cihadi iptal etmiş oluruz ki bu kabul edilemez. Özellikle savaş teknolojilerinin hâkim olduğu günümüzdeki saldırılarda bunu yapmak neredeyse imkânsız hale gelmiş bulunmaktadır. Bu sebeple el-Muhacir'e göre cihadi bırakırsak bu durum topraklarımızı kendi ellerimizle İslâm düşmanı küffara teslim etme anlamına gelir. İslâm; din, can, akıl, namus ve malın muhafazasını garanti altına almıştır. Bunların içerisinde dinin muhafazası diğerlerinden daha önemlidir. Zira din ikame edilmedikçe diğerlerinin koruma altına alınması mümkün değildir.⁸⁰ El-Muhacir, bu kapsamda Müslümanların kalkan olarak kullanıldıklarında bile Müslümanlara gelebilecek zararını önlemek için kalkan yapılan Müslümanların ölümüne sebep olsa da bu kâfirlere saldırmanın caiz olduğunu iddia etmiştir.⁸¹

⁷⁸ Muhammed Vakiullah Ahmed, *İshamu'l-İslâm fî tahkiki's-salam el-'âlemi* (Kahire: Mektebetu Mısır, 2013), 166-172.

⁷⁹ Bkz. Ejder Okumuş, "Küresel Durum-Problemi, Evrensel Barış ve İslâm". *Diyanet İlmî Dergi*, 44, sy. 3, (2008), 7-30.

⁸⁰ el-Muhacir, *Mesâil*, 191.

⁸¹ el-Muhacir, *Mesâil*, 196.

Daha önce de işaret ettiğimiz üzere İslâm'da savaş, dinin tebliğ edilmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırmak ve Müslümanlara yönelik zulmü gidermek amacıyla meşru kılınmıştır.⁸² Müslümanları korumak amacıyla meşru kılınan bir savaşta Müslümanların ölümüne sebebiyet vermekten mümkün olduğunca imtina etmek esas olmalıdır. İslâm hukukunu bir bütün olarak göz önünde bulundurduğumuzda herhangi bir ayırım yapılmadan tüm insanların öldürülmesine yol açacak kitle imha silahlarının kullanımının yasak olduğunu söyleyebiliriz.

Müslümanlar elbette modern savunma silahları geliştirip kendilerine yönelen saldırıları defedecek caydırıcı bir güç oluşturma hakkına sahiptirler. Kendilerini korumaya yönelik stratejiler geliştirmek onların da hakkıdır. Ancak Kur'ân, müdafaa hakkını mantıklı ve insani değerler üzerine bina etmiştir. Müslümanlar, saldırıları defetmede vicdanlı ve ölçülü davranıp, zalimlik yapmamalıdır. Âyet-i kerimede şöyle buyurulmuştur: “Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, zira Allah aşırı davrananları sevmez” (Bakara, 2/190.)

6. Düşmanın Arazilerini, Emlâkını, Tesislerini Tahrip Etmenin Meşruiyeti.

El-Muhacir, cihad stratejisi içerisinde önemli bir yer tutan ‘düşmanı zaıfılatma, korkutma ve yıldırma’ prensibinin bir gereği olarak düşman arazilerini, bahçelerini, tesislerini telef etmenin de meşru olduğunu savunmaktadır. Nitekim o, “O, kitap ehlinden inkâr edenleri ilk toplu sürgünde yurtlarından çıkarandır. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah’tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah’ın emri onlara ummadıkları yerden geldi. O, yüreklerine korku düşürdü. Öyle ki evlerini hem kendi elleriyle hem de Mü’minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Ey basiret sahipleri, ibret alın.” (Haşr, 59/2) âyette geçen “evlerini hem kendi elleriyle hem de Mü’minlerin elleriyle yıkıyorlardı” ifadesini, düşmanın tüm varlığını tahrip etmenin meşruiyetinin delili kabul etmektedir. Zira el-Muhacir’e göre Cenab-ı Allah’ın, bunu anlatması zımnen bunu benimsediğini ve meşru gördüğünü de ortaya koymaktadır. İbn Ömer’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.s) Beni Nadîr kabilesinin hurmalıklarının yakılmasını emrettiğinde “(Savaş gereği) hurma ağaçlarından her neyi kestiniz yahut (kesmeyip) kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa hep Allah’ın izniyledir. Bu da fasıkları rezil etmesi içindir” (Haşr, 59/5) âyeti inmiştir. Bu da yapılan işin meşru olduğunu, Allah’ın buna izin verdiğini ortaya koymaktadır.⁸³

⁸² Bkz. Hac 22/39; Ali b. Ahmed el-Vahidî, *Esbabu nuzuli'l-Kur'an*, 318; Taberî, *Camiu'l-beyan*, 16:573; İbn Ebu Hatim, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Âzim*, 8:2496.

⁸³ el-Muhacir, *Mesâil*, 223.

El-Muhacir, diğer meselelerde de yaptığı gibi Hz. Peygamber dönemindeki seriyyelerde ve gazvelerde yaşanan bazı menkıbelerden, mezhep âlimlerinden, müfessirlerden naklettiği görüşlerle bu kanaatini desteklemeye çalışmıştır. Bu görüşlerin hemen tamamı bu âyette geçen 'evlerini yıkıyorlardı' ifadesinin açıklamasıyla ilgilidir. El-Muhacir, bu nazariyesinin bir devamı olarak düşmana güç kazandıracak, savaşı sürdürmelerini temin edecek yiyecek, içecek, silah, araç vb. ne varsa hepsinin telef edilmesini de meşru görmüştür.⁸⁴

O, bu hükme varırken ne âyetin metni üzerinde bir tahlilde bulunmuş ne de âyetin iniş sebebini ve maksadını göz önüne almıştır. Âyetin içerisinden "...evlerini hem kendi elleriyle hem de mü'minlerin elleriyle yıkıyorlardı" ifadesini yalın halde alarak öngördüğü genel tahribat için bir delile çevirmiştir. Oysa âyette bahsi geçen "Ehli kitaptan inkâr edenler" ibaresinden kasdın, Ben-i Nadîr Yahudileri olduğu konusunda müfessirler hemfikirdir.⁸⁵ İbn Aşur'un da işaret ettiği gibi burada özel olarak Medineli Ben-i Nadîr Yahudileri kastedilmiştir ki Mekke'deki müşrikler veya diğer bölgelerdeki müşriklerin buna dâhil olmadığı bilinsin. Zira buradaki cezalandırma genel bir cezalandırma değildir.⁸⁶ Âyette bu ifade kullanılarak -el-Muhacir'in dediğinin aksine- Mü'minlerin Ben-i Nadîr'e uyguladığı bu muameleyi tüm inkârcılara uygulama konusunda bir çaba içerisine girmemeleri hususuna dikkat çekilmiştir.⁸⁷

Âyete konu olan Ben-i Nadîr Yahudileri Hz. Peygamberle yaptıkları anlaşmaya uymayarak Müslümanların aleyhinde bulunmaya ve onlara ihanet etmeye devam ettikleri için Hz. Peygamber onların üzerine yürüyerek ihanetlerini sonlandırmak istemiştir.⁸⁸ Müslümanlar, onların evlerini, korunaklarını ve savunma mevzilerini yıkarak savaş için alan açmak amacıyla tahrip etmişlerdir.⁸⁹ Âyet-i kerime, onların sergiledikleri bu ihanet üzerine nazil olmuş ve bu tutumlarının cezasını anlatmıştır. O genel bir hüküm koymamaktadır. Sahip olduğu anlatımdan Cenab-ı Allah'ın yıkma ve tahrip etme eylemlerine razı olduğunu söylemek tamamen yanlış bir yorum olur.

⁸⁴ el-Muhacir, *Mesâil*, 234.

⁸⁵ Bkz. mesela Vahidî, *Esbab-ı nüzulî'l-Kur'an*, 436; Abdullah b. Ömer el-Beydavî, *Envaru't-tenzil ve esraru't-te'vil*, thk. Muhammed Subhî Hasan Hallak ve Muhammed Ahmed el-Atraş (Beyrut: Dâru'r-Reşid, 2000), 3:388; Muhammed Tahir İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-tenvir* (Tunus: ed-Dâru't-Tunusiyye li'n-Neşr, 1984), 28:66.

⁸⁶ İbn Aşur, *et-Tahrir*, 28:66.

⁸⁷ İbn Aşur, *et-Tahrir*, 28:65-66.

⁸⁸ Bu konuda geniş bilgi için bkz. İbn Hişam, *es-Siyretu'n-nebeviyye*, 2:214-215; Muhammed İbn Sa'd, *Kitabu't-tabakati'l-kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 2001), 28 vd.

⁸⁹ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 6:75.

Kur’ân’da başka yerlerde geçen ve bu söylediklerimizi haklı çıkaran âyetler de bulunmaktadır. Çeşitli âyetlerde Müslümanlar, dinlerini ve canlarını müdafaa için savaşmanın dışında, istila etmek, sömürmek, hak ve hukuk tecavüzünde bulunmak, zarar vermek, fitne ve fesat çıkarmaktan alıkonulmuşlardır.⁹⁰ Yukarıda belirtilen sebepler dışında sadece ganimet elde etmek, şöhret kazanmak vb. sebeplerle savaşmak meşru görülmemiştir. Hz. Peygamber de, “Kim (cihad bahanesiyle) bir evde darlık (ve sıkıntı) meydana getirir veya bir yolu keser ya da bir Mü’mine eziyet verirse, onun yaptığı cihad değildir.” buyurarak⁹¹ bunu teyid etmiştir. Savaş zamanında yeme ihtiyacı dışında hayvanları öldürmek, binaları yıkmak, mala mülke zarar vermek, meyve ağaçlarını kesmek vb. hususlar şiddetle yasaklanmıştır.⁹² Ben-i Nadîr hadisesi bunun istisnasını anlatmaktadır.

7. Savaşı Kâfirlerin Kaçırılmalarının Meşruiyeti

El-Muhacir’in cihad stratejisinde yer bulan meselelerden biri de düşman bireylerinin ferdi veya toplu olarak kaçırılmasını uygun bulmasıdır. Çünkü ona göre bu savaşın bir parçasıdır ve dinî olarak caiz görülmesinin sebebi ise Müslümanların cihatla elde etmeye çalıştığı maslahata hizmet etmesidir. Bununla düşman saflarında zaaf oluşturup, ganimet elde etme imkânı oluşur. Bu görüşünü desteklemek amacıyla da “Haram aylar çıkınca bu Allah’a ortak koşanları artık bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetleyin. Eğer tövbe eder, namazı kılıp zekâtı da verilerse, kendilerini serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.” (Tevbe, 9/5) âyetini kullanmaktadır. Ona göre âyette geçen ‘onları yakalayınız’, ‘hapsediniz’ ifadeleri, düşmanı esir almanın cevazına delildir.⁹³ Yine Hz. Peygamber döneminde yaşanan bazı esir alma ve değişim işlemlerinden örnekler vererek kendi görüşünü desteklemeye çalışmıştır.

Meşru gerekçelere dayanan esir alma konusunda İslâm bilginleri arasında bir fikir ayrılığı bulunmamaktadır. Bu durum, öteden beri savaşların kaçınılmaz bir parçası olmuş; günümüz savaş stratejilerinde de fiilen yer alan bir husustur. Ancak savaşla alakası olmayan, esir alınmalarını meşru kılan bir gerekçe bulunmayan insanların düşman kategorisine alınarak esir alınmaları, cariye kılınmaları, bir metaa dönüştürülerek satılığa çıkarılmalarının İslâm’a mal edilmesi doğru değildir.

⁹⁰ Enfâl, 8/47. Ayrıca Bakara, 2/205; Nisâ, 4/94; Kasas, 28/83; Şûrâ, 42/41-42. Bu konuda geniş bilgi için bkz. İbn Aşur, *et-Tahrir*, 10:32-33.

⁹¹ Ebu Davud, “Cihad”, 89.

⁹² Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3. baskı (İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979), 2:694.

⁹³ el-Muhacir, *Mesâil*, 245.

8. Organ Kesmenin Hükümü

El-Muhacir'in esir alma konusundan sonra değindiği bir mesele de esir edilen düşman askerlerinin azalarının kesilmesi (onlara işkence edilmesi) konusudur. El-Muhacir, bunu uygun bulmamaktadır. Esir alınan askerlerin ölü veya diri halde iken herhangi bir azalarının kesilmesi, kendilerine işkence edilmesi ona göre de kesinlikle meşru değildir. Ancak savaş sırasında düşman askerlerinin ellerinin ve başka azalarının kesilmesi ise bu kapsama girmemektedir. Zira bu, savaşın kaçınılmaz bir parçasıdır. Ona göre çarpışmalarda her şey yaşanabilmektedir ki bu sebeple savaş ortamında yaşanan hususlar işkence kapsamına girmemektedir. İşkence ve düşmanlık maksadıyla düşman askerlerinin azalarının kesilmesi caiz olmamakla birlikte kısas olarak azalarının kesilmesi ise dinen meşrudur. Bunun delili ise "Eğer ceza verecekseniz, size yapılanın misliyle cezalandırın. Eğer sabrederseniz, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır." (Nahl, 16/126) âyetidir. Zira el-Muhacir'e göre eğer kâfirler Müslümanlara bir işkencede bulunmuşsa Müslümanlara da misliyle mukabelede bulunma hakkı vardır.⁹⁴

O, bu konuda dikkat çekici bir çelişki içerisinde bulunmaktadır. Bir sonraki başlıkta izah edeceğimiz üzere düşmanın kafasını kesmeyi mübah gö-
rerek önemli bir çelişki ortaya koymuştur.

9. Savaşçı Kâfirlerin Kafalarının Kesilmesinin Meşruiyeti Meselesi

El-Muhacir'in cihad anlayışı içerisinde en çok tepki çeken husus, muharip düşman askerlerinin kafasını kesmeyi mübah görmesi olmuştur. O, muharip kâfirlerin kafalarının kesilmesinin meşruiyeti konusunda, Kur'an'dan içinde 'Boyunlarını vurun' ifadesinin geçtiği iki âyeti delil getirmiştir. İlk âyet, Enfal suresinde geçen şu âyettir: "O sırada rabbin meleklere şunu vahyediyordu: Şüphesiz ben sizinle beraberim, iman edenlerin sebatlarını pekiştirin. Ben inkâr edenlerin kalplerine korku salacağım, artık boyunlarının üzerinden vurun, onların bütün parmaklarına vurun." (Enfal, 8/12) el-Muhacir, âyette geçen 'Boyunlarının üzerinden' ifadesi hakkında müfessir Taberi'nin zikrettiği bazı görüşleri, Kurtubî ve Beydavî'nin bu kavram hakkındaki görüşlerini anlatarak bunlardan şöyle bir netice çıkarmıştır: "Sonuç olarak şunu diyorum: Âyet, muharip kâfirlerin kafalarının kesilmesinin meşruiyeti hususunda kesin bir delildir. Âyette şu hususa işaret vardır: 'Boyunlarının üzerinden vurun' ki kafalarını kaldıramasınlar; 'bütün parmaklarına vurun' ki savunmaya güçleri kalsın."⁹⁵

Azaların kesilerek işkence edilmesini caiz görmeyen el-Muhacir, zahirci ve parçacı tutumunun bir sonucu olarak bu âyeti de bağlamından kopararak

⁹⁴ el-Muhacir, *Mesâil*, 260.

⁹⁵ el-Muhacir, *Mesâil*, 270.

bu denli önemli bir hadisenin delili olarak öne sürebilmiştir. Âyetin tasvir ettiği fiili savaş ortamını göz ardı ederek herhangi bir zaman kaydı koymadan muharip düşman askerlerinin kafalarının kesilmesini mutlak manada mübah görmüştür. Oysa delil olarak ileri sürdüğü bu âyet, Bedir savaşındaki ortamı tasvir etmekte ve Mü'minlere düşman karşısında gevşek davranmalarını, onları acımadan saf dışı bırakmalarını emretmektedir. Savaş ortamında savaş kuralları geçerlidir ve çarpışma ortamında sizi galibiyete ulaştıracak yöntemlere başvurmanız tabiidir. Âyet-i kerimede Cenab-ı Allah düşmanı yıldırmak ve kalplerine korku salmak üzere Mü'minlerin acımadan onların üzerine yürümesini ve öldürmesini emretmiştir. Burada ifade edilen boyun ve parmak azaları, 'onları öldürün ve saf dışı bırakın' anlamında kinayeli bir kullanımdır. Müfessir İbn Aşur şöyle demektedir: "Boyun vurma" ifadesi, ister vurarak, ister kalbe mızrak saplayarak ve isterse ok atarak öldürmeyi ifade eden meşhur bir kinayedir. Çünkü kinayeli kullanım daha güçlüdür. Bu tabirde de bir sertlik ve şiddet söz konusudur ve teşvik için daha etkilidir."⁹⁶

Bu tabirler, kinayeli anlatım olarak kabul edilmediğinde kızgın savaş ortamında düşman askerlerinin parmaklarını arama gibi dikkat kaybettirici bir çaba içerisine girme durumu ortaya çıkar ki bu, savaş ortamında uyulması uygun olmayan ve âyetin amacına da ters düşen bir çaba olur. Bazı müfessirlerden rivayet edilen görüşler de bunu desteklemektedir. Fahrettin er-Razî'nin anlattığına göre bazı müfessirler, âyette geçen "boyunlarının üstünü ve parmaklarını vurun" ifadesini "onları istediğiniz şekilde öldürün" anlamında kabul etmişlerdir. Çünkü boyun üstünde bulunan organ kafadır ki bu en güçlü azadır; parmaklar ise vücutta bulunan en zayıf organlardır. En kuvvetli ve en zayıf organlar zikredilerek tüm organlar kastedilmiştir. Diğer bazı müfessirlere göre ise bu ifadeler sadece "onları öldürün" anlamındadır.⁹⁷ El-Muhacir ise fiili savaş ortamı için öngörülen ve öldürmeyi ifade eden bir kavramı zahiri anlamda ve fiili savaş ortamının dışında da uygun görmüştür.

El-Muhacir'in delil getirdiği ikinci âyet ise Muhammed suresinde geçmektedir. Âyette şöyle denilmiştir: "(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihâyet onları çökertip etkisiz hâle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın). Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur." (Muhammed, 47/4) El-Muhacir, 'Boyunlarını vurun' ifadesi hakkında yine müfessir Taberî, es-Sealibî, ve Kurtubî'nin tefsirlerinde verdiği bazı görüşleri baz alarak tezini savunmaya çalışmıştır. Şöyle demektedir: "Kafa keserek öldürmekte bir şiddet ve sertlik söz konusudur.

⁹⁶ İbn Aşur, *et-Tahrir*, 26:78-79.

⁹⁷ Razî, *Mefatihü'l-gayb*, 15:140.

Bu da tam olarak istenen şeydir, hatta Allah'ın indirdiğini beğenmeyenlere rağmen bu, Allah ve Rasülü'nün sevdiği bir husustur."⁹⁸

El-Muhacir, bu âyetin yorumunda da aynı istidlal hatasına düşmüştür. Zira bu âyette geçen "boyun vurma" ifadesi de savaş için kâfirlerle karşı karşıya geldiğinizde 'onlara acımayın ve öldürün' manasında kinayeli bir kullanımdır. Bu kinayeli ifadenin kullanılması, düşmana karşı istenen azmi ve sertliği sağlamak içindir. El-Muhacir ise onu hakiki anlamıyla kabul ederek bu amacına işaret etmiştir. İbn Aşur tefsirinde bu hususa şöyle temas etmektedir: "Âyetin başında geçen 'lekiytum' lafzı, savaş buluşması anlamında meşhur olmuş bir kavramdır. Ondaki buluşma değil sadece savaş buluşması anlaşılır... Buradaki buluşma asla kâfirlerle yolda karşılaştığınızda vb. bir manaya gelmez. Bu yüzden onun yanına tahsis edici başka bir kavram eklenmesine ihtiyaç duyulmuyor."⁹⁹ Âyet, savaş ortamında kâfirlerle cesaretli bir şekilde savaşmayı teşvik etmektedir. Bu ifadeden sonra gelen ifadeler de aslında durumu daha da netleştirmektedir: "Nihâyet onları çökertip etkisiz hâle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın). Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur." Bu hüküm savaş ortamı için geçerlidir. Esirleri ise başka bir muameleye tabi tutun. Ya karşılıksız ya da fidye olarak serbest bırakın. Âyetlerden esirlerin kafalarının kesilmesini çıkarmak açık bir zorlama olur.

Ancak el-Muhacir, âyetleri olduğu gibi bu görüşünü desteklemek için farklı şartlarda vuku bulan Hz. Peygamberin ve bazı sahabilerin söz ve uygulamalarını da kendi görüşünü desteklemek amacıyla manipüle etmiştir. Bu rivayetlerde geçen "Kesme" ifadesinden hareketle İslâm'ın baş kesmeyi caiz gördüğünü iddia etmiştir. El-Muhacir'in bu görüşünü desteklediğini iddia ettiği bir hadis-i şerif şudur: "Hz. Peygamber Kureyş kâfirlerine şöyle dedi: "Beni dinleyin Ey Kureyş topluluğu! Muhammed'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki size kesme cezasıyla geldim."¹⁰⁰

El-Muhacir, hadisin varid olduğu ortamı, bağlamını ve metnin tümünü dikkate almadan içinde geçen 'kesme' lafzını yalın halde alarak 'kesmenin nasıl olduğu ise bellidir' deyip bu hadis-i şeriften baş kesmenin cevazına delil olduğunu ima etmiştir.¹⁰¹ Oysa bu hadis, özel bir duruma işaret etmek-

⁹⁸ el-Muhacir, *Mesâil*, 271.

⁹⁹ İbn Aşur, *et-Tahrir*, 26:78.

¹⁰⁰ Barındırdıkları rivayetlerin sıhhati yönünden daha güçlü kabul edilen Kutubu Site'de geçmeyen bu hadisi, Ahmed b. Hanbel *Müsned*'inde (11/609; hadis no: 7036); İbn Hibban *Sahih*'inde (14/525; hadis no:6567); Beyhakî ise *Delailu'n-nübuvve*'de (2/276) rivâyet etmişlerdir. Muhakkik Şuayb el-Arnaut onun sahih olduğunu ifade etmiştir. (Bkz Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut vd. (y. y, Muessetu'r-Risale, 2001) 11:609)

¹⁰¹ el-Muhacir, *Mesâil*, 274.

tedir ve Hz. Peygamber'in özel bir ortam için geliştirdiği bir tepkiyi dile getirmektedir. Kureyş'in ileri gelen müşrikleri kendi aleyhine bir tezgâh içerisine girmiş ve onun aleyhine komplolar kurmaya başlamışlardı. Bunu fark eden Hz. Peygamber, onları içerisinde bulunduğu bu hiyanetten alıkoymak üzere kendilerini cezalandırmakla tehdit etmiştir.¹⁰² Bu hiyanetinizden vazgeçmezseniz sizi bu hareketinizin cezası olan ölümle cezalandıracağım demiştir. Burada geçen 'kesme' sözü, öldürmekten kinayedir. Beyhakî, bu hadisi şerh ederken şöyle demiştir: Peygamberimiz (s.a.s) onları kesmeyle tehdit etmiştir ki burada onları öldürmek anlamındadır.¹⁰³ Bu durumu göz ardı ederek onu siyak ve sibakından bağımsız ele alıp bu denli ağır bir eylemin deliline çevirmek en başta nebevi yönetime büyük bir haksızlık olur. İnsanları tıpkı hayvan gibi kesmeyi, sadece Müslümanlara değil tüm insanlığa rahmet olarak gönderilen bir peygamberin¹⁰⁴ özel bir bağlamda söylediği bu sözle gerekçelendirmek ona büyük bir haksızlık olur. Hz. Peygamber'in bu sözü -farazi olarak- hakiki manasıyla alınsa bile bu durum için bir delil teşkil etmez. Zira o, bunu belli bir topluluğa, kendisine ihanet içerisinde bulunan oradaki Kureyş'in ileri gelenlerine söylemiştir. Bu genel bir hüküm değildir.

Kaynaklarda bu hadisin varid olduğu ortam ve bağlam şöyle anlatılmaktadır: Urve, Abdullah b. Amr b. As'a şöyle dedim: Kureyş'in ortaya koyduğu düşmanlıklar sebebiyle Rasulullah'tan onlara gösterilen, senin gördüğün en sert tepki ne oldu? Onların ileri gelenleri bir gün Hicr'de bir araya geldiklerinde yanlarına gitmişim. Rasulullah'tan bahsederek şöyle dediler: 'Bu adamdan görüp de sabrettiğimiz durumun bir benzerini hiç görmedik. Adam hayallerimizi boşa çıkardı, atalarımıza kötü laflar etti, dinimizi ayıpladı, birliğimizi bozdu, ilahlarımıza hakaretlerde bulundu, biz ona büyük bir sabır gösterdik.' Onlar bu hal üzere iken Rasulullah yanlarına geldi, yönünü çevirerek yürümeye devam etti ve rüknü istilam etti. Sonra Beytullah'ı tavaf ederek yanlarına uğradı, yanlarından geçince söyledikleriyle ilgili onu gammazlamaya başladılar. Onun yüzünden kızgınlığını okudum. Sonra tavafına devam etti. İkinci defa yanlarından geçince yine aynı şeyi yaptılar. Üçüncü defa yanlarından geçince yine aynı şeyi yaptılar. Rasulullah bunun üzerine şöyle dedi: "Ey Kureyşliler, dinleyiniz! Muhammed'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki size kesme cezasıyla geldim" Orada bulunan topluluk onun bu sözlerini dinlediler; o hale geldiler ki sanki her birinin başına bir kuş konmuş gibiydi. Hatta en sert söylemi olan bile

¹⁰² Bkz. Celaluddin es-Suyutî, *el-Hasaisu'l-kubra* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, t.y) 1:240.

¹⁰³ Ahmed b. Huseyin el-Beyhakî, *Delailu'n-nubuvve*, haz: Abdulmu'tî Kal'acî (y. y, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye ve Dâru Reyyan li't-Turas, 1988), 2:276.

¹⁰⁴ Enbiya 21/107. Bu konuda bilgi için bkz. Taberî, *Camiu'l-beyan*, 18:552.

onu sakinleştirmek için söyleyecek güzel sözler bulmaya çalıştı ve şöyle dedi: Ya Eba Kasım git, raşid biri olarak git. Vallahi cahil biri değildin. Urve şöyle devam etti: Bunun üzerine Rasulullah oradan ayrıldı. Ertesi gün olunca tekrar Hicr'de biraraya geldiler. Ben de aralarında bulunuyordum. Bazıları diğerlerine şöyle dedi: Sizden çıkan ve ondan size ulaşanı hatırlıyorsunuz. Hoşlanmadığınız şeyi size yapacaktı ve siz onu öylece bıraktınız. Onlar böyle konuşurlarken Rasulullah yanlarına geldi. Yekvücut halde ona doğru sıçradılar. Etrafını kuşattılar ve -Dinlerinin ve ilahlarının yanlışlığı hakkında söylediği şeyleri kastederek- şöyle şöyle diyen sen misin? dediler. Rasulullah: "Evet bunu söyleyen benim" Urve şöyle diyor: Aralarından birinin ridasını toplandığı yerden tuttuğunu gördüm. Ebû Bekir Sıddık önüne geçti ve ağlayarak 'Rabbim Allah, Rabbim Allah' dedi. Sonra ondan uzaklaştılar. Şüphesiz ki bu benim gördüğüm Rasulullah'tan Kureyş'e gösterilen en sert tepkiydi.¹⁰⁵

El-Muhacir'in insanların kafasını kesmek için delil olarak öne sürdüğü argümanlardan biri de işte bu rivâyettir. Bağlamını dikkate almadan, söyleme sebebinin göz ardı ederek içinden "size kesme cezasıyla geldim" sözünü mücerred olarak alıp delil gösterme kolaylığına düşen bu yorumun İslâm peygamberi hakkında yarattığı bu algının ne denli yaralayıcı olduğu ortadadır. İslâm peygamberi sanki bir rahmet peygamberi değil de azap, işkence ve terör lideri konumuna indirgenmiştir. Oysa bu hadiste geçen kesme lafzı, örfi bir duruma işaret etmektedir. Bu ifade o dönemde çok sert tepki verilecek bir durumda muhataplarına ne denli kızgın olduğunu dile getirmek için kullanılan bir tehdit ifadesidir. Hz. Peygamber'in yöntem olarak insanlara hep yumuşak davrandığı, rahmet ve şefkatle muamelede bulunduğu bilinmektedir. Gücünün zirvesine ulaştığı Mekke'nin fethinde ihanete bulaşmamış Kureyşlilere şefkatle muamelede bulunduğu hususunda kaynaklar hemfikirdir.

Öte yandan âyet ve hadislerde geçen "boyun vurma", "kesme" vb. ifadeler, el-Muhacir'in dediği şekilde gerçek anlamlarıyla alınsa bile onların çağımızda artık öldürme cezalarında başvurulmayan bir yöntem olan "kafa kesme" eylemi için bir delil teşkil etmediklerini söyleyebiliriz. Zira Hz. Peygamber zamanında öldürme cezaları kılıç vb. aletlerle infaz ediliyordu. Günümüzde ise idam cezaları; asma, kurşuna dizme, ilaç verme vb. yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Müeyyidelerin amacı neyle gerçekleşiyorsa ona başvurmada bir sıkıntı olmadığını söyleyebiliriz. Cezalandırmalarda aslolan istenen sonucu elde etmektir. Dolayısıyla günümüzde büyük bir tepki çeken kafa kesme gibi müeyyideler yerine aynı amacı gerçekleştiren bu yeni yöntemlerin İslâm'ın cezalandırmada öngördüğü amacı gerçekleştireceğini, bunlara başvurmanın İslâmî hukukla çelişmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

¹⁰⁵ Bkz. İbn Hanbel, *el-Musned*, 11:609, hadis no: 7036.

El-Muhacir'in kitabında bundan sonraki bölümlerde Haram Aylar'da savaş, Harem'de savaş, savaşta kâfirlerden, mürtetlerden ve sapkın fırkalardan yardım alma, kâfir casusların hükmü, Müslüman casusların hükmü, savaşçı kâfir esirlerin hukuku, Müslümanların düşmanına karşı yenilmelelerinin hükmü, düşmanın elindeki Müslüman esirlerin hukuku gibi çoğu cihadın teknik boyutuyla ilgili meseleler ele alınmıştır. Bu meselelerin çoğu ihtilafli konulardır. Bunların teker teker incelenmesine gerek görülmemiştir. Zira şimdiye kadar değerlendirmeye alınan meselelerin el-Muhacir'in cihad anlayışını yeterince ortaya koyduğunu düşünüyörüz.

10. Değerlendirme ve Sonuç

Bu incelemede esas aldığımız *Mesâil min fıkhî'l-Cihad* isimli kitap, el-Muhacir'in *Kan Akıtmanın Fıkhî* isimli kitabından alınarak ayrı bir kitap olarak basılmıştır. Müellif, kitabının adını Kan Akıtmanın Fıkhî olarak koymuştur. Kitapta savaş cihadı dışındaki cihad türlerine neredeyse hiç değinilmemiştir. İçerdiği meselelere baktığımızda ise tamamen 'nasıl öldürebilirim' anlayışı üzerine inşa edilen bir yaklaşımla karşı karşıya kalıyoruz. Bu tutum, İslâm'ın insanla ilgili temel yaklaşımıyla açık bir çelişki oluşturmaktadır. İslâm dini, insanların öldürülmelelerini değil, ilahi mesajla buluşmalarını, dini kabul ederek yaşamlarını ona göre tanzim etmelerini ve Allah'ın hoşnutluğunu kazanarak saadete ulaşmalarını hedeflemiştir.

Kur'ân, güç kullanılarak insanların dine sokulmasını uygun bulmamıştır. Savaşarak, insanları zorlayarak dine sokmak zaten mümkün de değildir. Zira iman, kalbi bir eylemdir¹⁰⁶ ve insanın kalbine zorla hükmetme imkânı yoktur. Yunus suresi 99. âyette "Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi elbette topyekûn iman ederlerdi. Böyle iken sen mi Mü'min olsunlar diye insanları zorlayacaksın?" denilerek insanların zorla dine sokulamayacaklarına vurgu yapılmıştır. İslâmî tebliğde aslanan insanları hikmetle, güzel ögütle dine davet etmektir. Yüce Allah: "(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel ögütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et." (Nahl, 16/125) buyurmuştur. Dolayısıyla Müslümanlara düşen İslâm'ı güzellikle anlatmaktır. İslâm'ı insanlara en güzel şekilde ulaştırdıktan sonra dileyen inanır, dileyen inkâr eder.¹⁰⁷

Dini yaşarken ve yaşatmaya çalışırken ortaya çıkan engelleri gidermek, toplumun huzur ve güvenliğini tehdit eden davranışlar ortaya çıktığında bunları ortadan kaldırmak yani cihatta bulunmak elbette Müslümanların görevidir. Dinlerine ve topraklarına yönelen tehdit ve saldırıları ortadan kaldırmak için cihad etmek farz kılınmıştır. Ancak bunun sınırlarının iyi

¹⁰⁶ Ebu Mansur Muhammed el-Maturidî, *Te'vilatu'l-Kur'an*, thk. Ahmet Vanlıoğlu (İstanbul: Mizan Yayınevi, 2005) 2:159.

¹⁰⁷ Kehf 18/29.

belirlenmesi, savaş cihadı için yeterli gerekçelerin oluşması, masum insanlara bir haksızlıkta bulunulmaması ve cihad hukukuna riâyet edilmesi şarttır. Zira Kur'an, kısas veya can almayı hak eden bir sebep olmadan bir insanı öldürmeyi bütün insanlığı öldürmekle, bir insanın hayatını kurtarmayı ise bütün insanlığı yaşatmakla eşdeğer tutmuştur.¹⁰⁸

El-Muhacir'in cihad anlayışında merkezi konumda bulunan "Fitne tamamen yok edilinceye ve din de yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın." (Enfâl, 8/39) âyeti vb. bu manadaki âyetler genel bir hüküm koymak için değil savaş ortamına mahsus özel bir durumun hukukunu belirlemek üzere nazil olmuştur. Buna karşın herhangi bir savaş ortamına ilişkin olmayan genel olarak dini prensipler vazetmek üzere inen âyet-i kerimelelere baktığımızda durumun el-Muhacir'in iddia ettiğinin aksine olduğunu görüyoruz. Mü'minlerle kâfirler arasındaki ilişkiyi genel olarak belirlemek üzere inen âyetler, insanlara ahiretteki sonuçlarına katlanmak şartıyla inanç özgürlüğü ve tercih hakkı tanımaktadır:

"Dinde zorlama yoktur." (Bakara, 2/256) "Eğer Rabbin dileyseydi yeryüzündekilerin hepsi iman ederlerdi. O halde sen onları inandırmak için zorlayacak mısın?" (Yunus, 10/99) "Sen ancak muttakiler (sakınanlar) için bir uyarıcısın." (Nâziat, 79/45) "O halde öğüt ver. Çünkü sen sadece bir öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorlayıcı zorba değilsin." (Gaşiye, 88/22-26) "De ki Hak Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen inansın dileyen de inkâr etsin." (Kehf, 18/49)

Âyet-i kerimelerde, Hz. Peygamberin görevinin insanlara tebliğde bulunmak olduğu, insanları zorlayarak dine sokmasının gerekli olmadığı açıkça belirtilmektedir. Tüm bu âyetlerden hareketle, Kur'an'ın Allah Rasûlüne (s.a.s); insanları inandırıcaya, "Lâ İlâhe İllallah" dedirtinceye kadar, savaşma emri vermemiş olduğunu söyleyebiliriz. Kur'an vahyi ile Rasûlullah'a verilen, inandırmak için savaşma emri değil, ona karşı düzenlenen fiili bir saldırı üzerine onun da savaşmasının iznidir. Hülâsa edecek olursak Hz. Peygamberin (s.a.s) aslî görevi "tebliğ" dir. Bu aslî görevin dışında kalan savaş vb. diğer uygulamalarının tamamı konjonktürelidir; ihtiyaca binaen başvurduğu eylemlerdir. O, insanları, davet etmiş olduğu dine inandırmak için savaşmakla emrolunmamıştır. Diğer bir ifadeyle, İslâm'da savaş (cihad) dini yaymak için başvurulan bir araç değil dini korumak için ihtiyaç duyulan bir araçtır.¹⁰⁹

İslâm, kendisine yönelen saldırı ve tehlikeleri bertaraf etmek için cihad etmeyi emrederken el-Muhacir, hilafet devleti olarak ileri sürdüğü ve hakkında bir konsensüs bulunmayan siyasi bir organizasyon için cihatta bulun-

¹⁰⁸ Maide, 5/32. Bkz. Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 3:1657.

¹⁰⁹ Ahmet Keleş, "...Savaşmakla emrolundum." Hadisi Örneğinde Hadislerin Tasnifi Problemi, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50-54.

mayı dayatmıştır. Ona göre İslâm ve onun ahkamı yeryüzünde hâkim kılınıncaya kadar savaşmak Müslümanların görevidir. Tüm Müslümanlar bunu gerçekleştirmeye çalışanlara destek vermekle yükümlüdürler; bunu yapmayanlar fiilen İslâm'ı reddetmiş ve düşman saflarına katılmış sayılmaktadırlar. Gayr-ı Müslimlerle savaşılması gerektiği gibi onlarla da her türlü araç ve yöntemle savaşılması, canlarının ve mallarının müsadere edilmesi mubahtır.

El-Muhacir, düşüncelerine dayanak yaptığı âyet ve hadisleri varid oldukları bağlamdan kopararak parçacı bir anlayışla ele almış ve herhangi bir usule bağlı kalmadan kendi önyargıları doğrultusunda onlardan hükümler çıkarmaya çalışmıştır. Delil olarak öne sürdüğü rivayetleri genellikle tenkide tabi tutmadığı halde kendi düşüncesine uymayan rivayetleri ise sened tenkidine tabi tutarak zayıflatma yoluna gitmiştir. El-Muhacir, Selef'e bağlı olduğunu dile getirmiş olsa da İslâmî ilimlerin her bir disiplini için yüzyıllardır inşa edilerek süre gelen usulleri yok sayarak kendi politik amaçlarına hizmet edecek bir tarzla Kur'ân ve sünneti yorumlamaya çalışmıştır. Usulsüzlük adeta bir usule dönüştürülmüştür. Kur'ân ve hadis metinleri bağlamından koparılarak ideolojik bir metin haline getirilmiştir. Bu yaklaşımın sonucu olarak ortaya konulan cihad anlayışı İslâm'ın öngördüğü cihad anlayışını aşarak mason insanlara da yöneltilen bir eylem türüne dönüşmüştür.

Burada şu hususa da temas ederek sözlerimizi tamamlamada yarar görüyoruz. El-Muhacir'in söylemlerine yansıyan bu kabul edilemez şiddetin sadece yanlış bir din anlayışından beslendiğini söylemek de doğru bir yaklaşım değildir. Bu tutumda yanlış din yorumunun yanı sıra el-Muhacir'in de mensubu bulunduğu bu eğilimin hayat bulduğu şiddet ve işgal ortamının da etkisi bulunmaktadır. Şiddetin asla bir mazereti olamaz ancak şiddet ortamında üretilen hukuk ve düşüncelerin şiddetten uzak kalamayacağı da aşikârdır. Yıllardır İslâm coğrafyasını işgale maruz bırakan güçlerin, bu düşüncelerin ortaya çıkmasında başrolü oynadıkları da muhakkaktır. Dünyada güven ve istikrar ortamının sağlanması için sahih dinî bilgi üretiminin yanı sıra emperyalist işgalci girişimlerin durdurulması da büyük bir önem arz etmektedir.

Kaynaklar

Abdurrauf el-Mısırî. *Mu'cemu'l-Kur'an*. Beyrut, 1948.

Ahmed, Muhammed Vakiullah. *İshamu'l-İslâm fi tahkiki's-selam el-âlemi*. Kahire: Mektebetu Mısır, 2013.

Avde, Selman. Hukmu'l-Ameliyyati'l-İstişadiyye. <https://ar.İslâmway.net/article/2244/printable> (erişim 04.04.2018)

Belhî, Mukatıl b. Süleyman. *el-Vücuḥ ve'n-Nezair fi'l-Kur'ani'l-Azim*. Thk. Hatem Salih ed-Damin. Bağdat 2006.

Beydavî, Abdullah b. Ömer. *Envaru't-tenzil ve esraru't-te'vil*. Thk. Muhammed Subhî Hasan Hallak ve Muhammed Ahmed el-Atraş. Beyrut: Dâru'r-Reşid, 2000.

Beyhakî, Ahmed b. Huseyin. *Delailu'n-nubuvve*. Haz: Abdulmu'tî Kal'acî. y.y: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye ve Dâru Reyyan li't-Turas, 1988.

Buhârî, Muhammed b. İsmail. *Sahih-i Buharî*. Nşr. Ebu Suheyt el-Kuremî. Riyad: Beytu'l-Efkâr ed-Devliyye, 1998.

Bûtî, Said Ramazan. *El-Cihâd fi'l-islâm keyfe nefhemuhû ve numari-suhû*. Şam:1992.

Cevherî, *Es-Sıhah Tacu'l-Luğa ve Sıhahu'l-Arabiyye*. Thk. Ahmed Abdulğafur Attar. 4. Baskı. Beyrut: Daru'l-İlmi li'l-Melayin, 1990.

Ebu Davud. *Sünen-u Ebi Davud*. Thk. Şuayb el-Arnaut, Muhammed Kamil Karabeleli. y.y: Dâru'r-Risale el-Alemiyye, 2009.

Ebu Heniyye, Hasan, Ebu Rumman, Muhammed. *Tanzimu'd-devleti'l-İslâmiyye*. Amman: Friedrich Ebert Stiftung yayını, 2015.

Ebu Rumman, Muhammed, Ebu Heniyye, Hasan. *Aşikatu's-şehad.*, Amman: Friedrich Ebert Stiftung yayını, 2017.

Eserî, Ebu Hemmam Bekr b. Abdulaziz. İstişhad Eylemlerinin Hükümü Nedir? <https://justpaste.it/3cz7> (erişim 04.04.2018)

Filistinî, Ebu'l-Hasan. *El-Buşra el-Mehdiyye li Muneffizî Ameliyyati'l-İstişhadiyye*. Irak: Merkezu'l-Fecr li'l-İ'lam, 1431 h.

Fiyruzâbâdî, Mecduddin. *El-Kamusu'l-muhît*. 2. Baskı. Beyrut: Muesesetu'r-Risale, 1987.

İsfahanî, Rağîb. *El-Mufredat fi Garibi'l-Kur'an*. Thk. Muhammed Seyyid Keylanî. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, t.y.

İbn Aşur, Muhammed Tahir. *Et-Tahrir ve't-tenvir*. Tunus: ed-Dâru't-Tunusiyye li'n-Neşr, 1984.

İbn Ebu Hatim. *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Âzim*. Thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib. Mekke: Mektebetu Nizar Mustafa el-Baz, 1997.

İbn Esir. *El-Kamil fi't-tarih*. Thk. Ebu'l-Fida Abdullah el-Kadî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987.

İbn Hacer el-Askalanî. *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahihi'l-Buharî*. Nşr. Muhammed Fuad Abdalbaki vd. Beyrut: Daru'l-Marife 1379h.

İbn Hanbel, Ahmed. *El-Müsned*. Thk. Şuayb el-Arnaut vd. y.y: Muesesetu'r-Risale, 2001.

İbn Hişam. *Es-Siyretu'n-nebeviyye*. Thk. Komisyon. t.y.y.

İbn Mace. *Sünen-u İbn Mace*. Thk. Şuayb el-Arnaut vd. y.y, Dâru'r-Risale el-Alemiyye, 2009.

İbn Sa'd, Muhammed. *Kitabu't-tabakati'l-kebir*. Thk. Ali Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 2001.

İmam Kâsânî. *el-Bedâiü's-Sanâi'i*. Beyrut: 1974.

Karaman H, vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.

Keleş, Ahmet. "...Savaşmakla emrolundum." Hadisi Örneğinde Hadislerin Tasnifi Problemi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. cilt 4. Sy. 2 (2004) 33-60.

Maturidî, Ebu Mansur Muhammed. *Te'vilatu'l-Kur'an*. Thk. Ahmet Vanlıoğlu. İstanbul: Mizan Yayınevi, 2005.

Muhacir, Ebu Abdullah. *Mesâil min fıkhi'l-cihad*. t.y.y.

Munis, Hüseyin. "el-İtâru't-Târîhî li-Sûreti Berâe". *Mecelletü mecmai'l-luğati'l-arabiyye*. LXVII.

Müslim, Hüseyin. *Sahih-u Müslim*. Nşr. Ebu Suheyb el-Kuremî. Riyad: Beytu'l-Efkar ed-Devliyye, 1998.

Okumuş, Ejder. "Küresel Durum-Problemi, Evrensel Barış ve İslâm". *Diyanet İlmî Dergi*, 44, sy, 3, (2008) 7-30.

Orhan, Fatih. "Cihad Kavramı Üzerinden İslâm'a Sürülmek İstenen Leke: Terör". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. c. 14, sy 2, 2014, 89-112.

Özel, Ahmet. "Cihad". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 7:527-531. İstanbul: TDV Yayınları 1993.

Ramh, Ahmed. *El-Cihadu'l-Âlemi ed-Devaf'i ve'l-Meâlât*. y.y: Merkezu Harmun li'd-Dirasati'l-Muasıra, 2016.

Razî, Fahrettin. *Mefatihü'l-gayb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.

Surî, Ebu Musab. *Davetu'l-mukavemeti'l-İslâmiyye el-'alemiyye*. y.y. 2004.

Suyutî, Celaluddin. *El-Hasaisu'l-kubra*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, t.y.

Taberî, Muhammed b. Cerir. *Camiu'l-beyan 'an tefsiri ayi'l-Kur'an*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî. y.y: Dâru Hicr, 2003.

Tirmizî, Muahmmmed b. İsa. *Sünenu Tirmizî*. Thk. Ahmed Muhammed Şakir vd. Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, t.y.

Vahidî, Ali b. Ahmed. *Esbabu nuzuli'l-Kur'an*. Thk. Kemal Besyuni Zeğlul, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1991.

Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 3. Baskı. İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979.

Zemahşerî, Mahmud b. Ömer. *El-Keşşaf*. Thk. Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Muavvid. Riyad: Mektebetu'l-Ubeykan, 1998.